

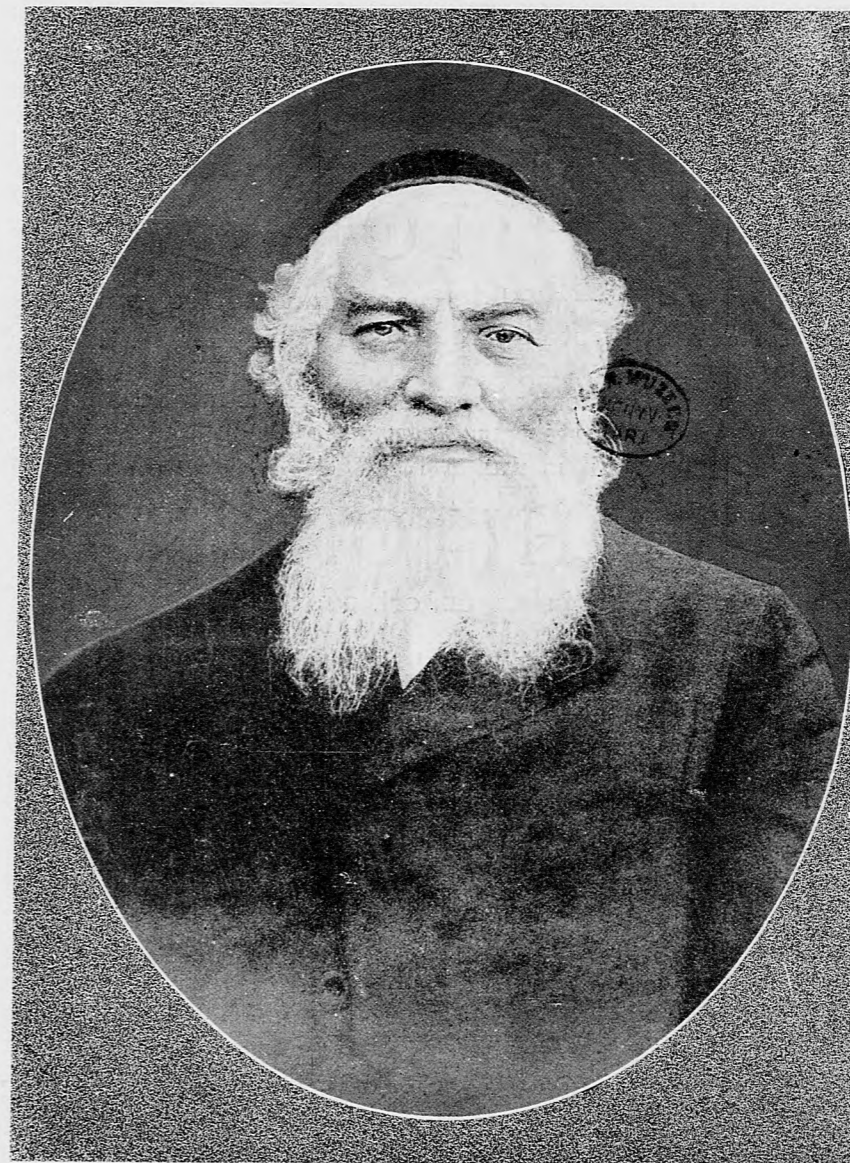
HUSVÉTI CUKOR

A közeledő peszach ünnepekre ajánljuk a bonyhádi és lőrinci orth. rabbinusok ellenőrzése mellett készült husvéti gyártmányainkat, mint kocka és liszt-cukrot, ládákban és dobozokban, pilé cukrot zsákokban, valamint söveg-cukrot

SELYPI CUKORGYÁR R.-T.
KÖZ-
PONTI
IRODA **BUDAPEST, V, ZOLTÁN-Ú. 8.**

„Jókai” és Löbl Mór nyomda egyes. rt. Budapest.

HITŐR

FUCHS MÓR Z. L., A NAGYVÁRADI HITKÖZSÉG BOLDOGULT FŐRABBIJA
(A HALÁLA ÓTA ÜRESEDÉSBEN LEVŐ RABBIÁLLÁST MOST KÉSZÜL BETÖLTETNI A HITKÖZSÉG)

I. ÉVFOLYAM, 3-4. SZÁM

EGYES SZÁM ÁRA 40 FILLÉR.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

Ezerszer hallottuk felekezetünk legjobbjainak ajkáról, hogy az orthodox zsidóság nagyon érzi hiányát annak, hogy nincs kellő sulyu és publicitású sajtója. — Ezerszer hallottuk a kívánságot, hogy teremtsünk eleven, jó lapot az orthodoxyának. — Ezt a hiányt fogja pótolni, ezt a kívánságot fogja valóra váltani a

HITŐR.

Nem kimélve semmiféle anyagi áldozatot, olyan szép és tartalmas lapot teremtettünk a magyar orthodox zsidóságnak, mely legnívósabb szépirodalmi heti folyóiratainknak is nemcsak hogy mögötte nem marad, hanem — külsőre és tartalomra egyaránt — azok egyikét-másikát még felül is mulja. A

HITŐR

az orthodoxia lapja és az orthodox zsidóság a maga érdekeit szolgálja, ha előfizetésével a lapot támogatja. — Hitközségektől is, magánosoktól is elvárjuk tehát, hogy előfizetéseiket késedelmezés nélkül szivesek lesznek beküldeni kiadóhivatalunknak.

ELŐFIZETÉSI-DIJ: egész évre 20 korona, félévre 10 korona, — negyedévre 5 korona.

A HITŐR szerkesztősége és kiadóhivatala VI, Eötvös-u. 33

HITŐR

FELEKEZETI, TÁRSADALMI ÉS SZÉPIRODALMI HETILAP, AZ ORTHODOX ZSIDÓ ÉRDEKEK VÉDELMEÉRE.
MEGJELENIK MINDEN SZOMBATRA.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
VI., EÖTVÖS-UTCA 33. SZ.
HIRDETÉSEKET MEGÁLLAPODÁS
SZERINT VESZ FEL A KIADÓHIVATAL

FELELŐS SZERKESZTŐ:
REINER IGNÁC

ELŐFIZETÉSI DIJ:
EGÉSZ ÉVRE ..... 20 K
FÉLÉVRE ..... 10 K
NEGYEDÉVRE ..... 5 K

AZ ÖRÖK TAVASZ.

Irtá: Frankl Adolf, az orth. központi iroda elnöke.

A népek életét az egyénekéhez szokták hasonlítani.

Az egyén megszületik; gyermekkorában enyhébb-súlyosabb betegségeken vergődik át, megvannak a maga apróbb bajai, örömei. Majd áttevez a szép ifjúkorba. Kikerüli ennek ezer veszéllyel fenyegető gyönyöreit. Átküzdi magát az érett férfikor harcain, kísértésein, csalódásain és szenvedésein is. Itt lassanként behanyaglik az agkor hideg és sivár telébe. Ami ezután jön, az már: összeroppanás, közöny, fagy, elmulás és halál. Így lépnek a népek is a világtörténelem porondjára. Feltűnnek, fejlődnek és élnek ifjúságuk hőskorát. Küzdenek. Szárnyra kapja őket a győzelem a kegyetlen, vad háborúk és a békés, kulturális haladás harcaiban egyaránt. A siker tetőpontján ott a fénykor, aztán egy fájó fordulónál: a visszafejlődés korszaka következik. Csak módjában különbözik a dekadencia. Egyiknél csöndes, lassu a kimulás, a másiknál gyors, katasztrofális a megsemmisülés. És a népek karavánja tovább halad.

Ez tapasztalat, ez szabály, ez törvény.

Vannak-e kivételek, amelyek még jobban megerősítsék e szabályt?

Itt van a népek történetének csodája, problémája: *Jiszoel*.

A tél hidegét fel sem veszi. A dér, a fagy neki meg nem árt. Nem meríti ki a nyár fojtó levegője, a perzselő hőség el nem égeti. Él, dolgozik, élete fáján örök rügy fakad. Lelkesít, tanít, fényes példát nyújt. Missziója: világtörténeti. — Erkölcsöt, hitet terjeszt. Erős bizodalma: reményt és vigaszt nyújt és átvezeti az emberiséget a nagy, titokzatos jövőbe, az örök hajnalba, a biztos örökkévalóságba.

Megmondattott az Jiszoelnek, amidőn az Örökkévaló *kivezette* az egyiptomi szolgaság sötétségéből és *bevezette* a népek történetének arénájába:

— Ma vonultok ti ki a *tavaszb*a!

Tavasz a sorsotok, *tavasz* a hivatástok, *tavasz* a kötelességetek.

Jiszoelnek *kötelessége* ápolni az örök tavaszt.

— *Vigyázz a tavasz hónapjára!* — ez lőn neki megparancsolva. Őrizd örök, lankadatlan gonddal nép-életed tavaszát. Te nem osztozhatsz a föld többi népének sorsában. Neked nem szabad: születni, élni és meghalni. Mint az emberiség erkölcsi fókuszának örökké világitó fénycsóvája: nem elégés, elhamvadás a sorsod, hanem az, hogy a tévedések tengerében ide-oda hánytatott emberiséget addig irányítsd, amíg

elérkezik a próféták által megjósolt nagy felszabadulás napja.

Mi kölcsönzi Jiszroelnek azt a mérhetetlen lelkieműt, hogy végtelen szenvedések közepette is csak mosolyogva nézi elleneinek nagy és kínos erőfeszítését? Nem győzedelmeskedett felette az inkvizíció ezer kegyetlensége és nem szédíti el a szerencse mosolygása. Mi vérteli így örömben, szenvedésben?

Mi más, mint szent, örökéletű, örökbecsű és örökérvényű tórája, ennek változhatatlan, hamisítatlan tartalma.

Ez, örök életének elixirje.

Üdv néked népem, ha ezt féltékenyen, szeretettel és szilárdan megőrzöd. És jaj neked, ha — akár egy betűt is — kiszolgáltatatsz, lealkudsz belőle. Mert ez volna számodra a tél: a katasztrófa Mig hűséges, gondos betartása: a tavasz, az örökkévalóság.

*

Ilyen gondolatokkal menjünk a gyönyörűen fenséges pészach elé. Ünnepeljük örömmel, szeretettel és lelkesedéssel.

MEGJEGYZÉSEK

ÖNÉRZET. Annyiszor hányták már szemükre a Rothschildoknak, a világ zsidó bankárjainak, hogy minek adnak pénzt a testvéreiket sanyargató Oroszországnak, hogy egyszer mégis megakarták emberelni magukat. A londoni Rothschild-bankház kategorikusan kijelentette, hogy ő bizony addig egyetlen pennyt sem ad a szent birodalomnak, amíg emberségesebben nem bánik a zsidókkal. És nem is adott. Azt hitték a derék londoniak, hogy — der Zar wird sich kratzen! Ám nem úgy történt. Oroszország nem esett egy csöppet sem kétségbe, az meg éppen eszébe sem jutott, hogy valóban hatályon kívül helyezze a zsidók életét megkeserítő kivételes rendszabályokat. Oroszország nem ijedt meg a londoni Rothschildok fenyegetésétől, hanem élvezettel és gonddal azon töri tovább a fejét: miféle jóval is lehetne például pészachra megint meglepni az utált zsidókat. Ahogy ismerjük őket, bizonyára majd csak kifundálnak valamit. És a kölcsön? Álmukban sem jut eszükbe félni, hogy pénzt nem kapnak. Nem ad a londoni Rothschild? Istenem, hát csak egy Rothschild van a világon? Elmennek a párisihoz. Majd ad az.

KÖNYÖRÜLETESÉG. Nagyon szeretnék elhinni, hogy őszintén fáj a szívük, amiért cháléval vágják el a csibének, meg az ökörnek a nyakát — Őszintén szeretnék hinni, hogy amikor a szegény állatot minden lelkiismereti furdalás nélkül hajtják ki a vágóhidra, azt már nem bírja el gyöngé és könyörület

szívük, hogy az ártatlan jószágoknak fájjon is ez az operáció. És amiért éjt-napot egybevetve, csak azon töprengenek folyvást, hogy miképp lehetne az állatok számára könnyebbé és enyhébbé tenni a kimulást, csak dicséret és elismerés járna számukra. Ők azt gondolják, hogy a chálev jobban fáj, mint a tagló, hát elismerésre méltó, hogy a tagló mellett kardoskodnak. A világ legnevesebb szakemberei ugyan ép a chálev és sakter metszését mondják — már tudniillik a körülményekhez képest — a legjobbnak, azonban ők — teljes joggal — azt vélik, hogy itt a legostobább ökör véleménye sokkal mérvadóbb volna, mint a világ legbölcsebb professzoráé és nem hisznek a szakférfiaknak. Ez szabad egyéni nézetük és ha Svájc, Oroszország, Finnország, Bajorország után most Franciaországban akadnak nemesszívű mészáros-mesterek, akik a rituális metszést — a könyörületesség és állatvédelem szent nevében — el szeretnék a zsidóknak tiltani, senkinek se jutna eszébe gáncsolni őket. Csak legalább őszintén gondolnák, csak legalább őszintén az ökröket gondolnák. Azonban igen erős a gyanunk, hogy a derék hentesmesterek ama híres sanda-mészárosok fajtájából valók, akik az ökrökre néznek ugyan, de a zsidókat szeretnék kivégezni. És valószínűleg tekintet nélkül arra, hogy taglóval-e, avagy cháléval. Az ilyesmi csak állatoknál jön számításba. A zsidóknál? Mindegy. Sőt inkább annál jobb, minél jobban fáj. Mert az egész könyörületességi akciónak ez a tulajdonképpeni célja.

SZEKFÜ. Igaz képet rajzolt-e ez a tudós Szekfü Rákócziról? Ő azt vitatja, hogy igen, mások meg azt, hogy nem. Az azonban minden vitán felül áll, hogy kellemetlen képet rajzolt róla. Arról a Rákócziról, aki a magyar nemzet lelkében úgy élt mindig, mint a szabadság legszentebb és legszimpatikusabb bajnoka, akinek halóporait országos ünnepek közepette hozatta haza idegen földről, erről a Rákócziról talán akkor se volna szabad antipatikus képet rajzolni, ha a rajz hűsége mindenki előtt kétségtelen volna. Szekfü megtette, önmagának tulajdonítsa tehát azt a sok szidalmat és felháborodást, amit kellemetlen munkája fejére zudított. Ha elkövette azt az elhamarkodott meggondolatlanságot, hogy amiért valahol kedvezőtlen feljegyzéseket talált a fejedelemtől, azt nyomban sietett meg is írni, viselje ennek a meggondolatlan lépésének teljes ódiumát is. Hibázott, hát szenvedje el a következményeit. És most, hogy — sehol sem olvasván a tudós felekezetéről — már bizonyos vagyunk benne, hogy Szekfü nem zsidó, komoly aggodással gondolunk arra, hogy mi lett volna, ha egy zsidó Szekfünek jut eszébe az a szerencsétlen gondolat, hogy ezt a könyvet megírja. Sajnos, mink sem vagyunk teljesen mentesek az emberi gyarlóságoktól és közöttünk is akadnak meggondolatlan Szekfük. Egy bizonyos roppant magas nézőszögből az ilyen dologhoz semmi köze sincs ugyan a felekezeti hovatartozásnak, azonban ne áltassuk magunkat, ma még csak igen kevesek azok, akiknek szeme az ilyen roppant magas nézőszögből való látáshoz hozzá van szokva. A tömeg — ami most eszébe sem jut — csak azt látná, hogy egy más fajtájú, más felekezetű ember gázolt bele illúzióiba és első felháborodásában ez ellen a más fajta és más felekezet ellen fordulna haragja. Ebből pedig nem azt következtetjük, hogy a tömegnek nem volna igaza, hanem inkább azt, hogy az ilyen világos és kézenfekvő körülménnyel számolni is kell és zsidó embernek ilyen kegyetlenül kényes témához semmiesetre sem szabad hozzányulni.

Orthodox és statusquo zsidóság.

Irtta: Fischer Fülöp, sárospataki főrabbi.

A statusquo hitközségek utóbbi időben nagyban mozgolódnak. Szervezetlenségük chaotikus állapotából szilárd konsolidáció felé törekednek. Sok szimpotoma azt mutatja, hogy közel az időpont, midőn szint kell vallaniok, hogy jobb vagy balfelé huzza-vonja-e őket szívük vágya, helyesebben: a bennök megieővő alkat-elemek erkölcsi és vallási kvalitásai. Ezen forrongó állapotot eme sorok írója alkalmasnak látta arra, hogy ama mozgalom organumában levél formájában felzólítást intézzen a statusquo hitközségekhez.

Ama felszólítás lényegét alantiakban fogjuk közölni. Miglen ama válaszokra, részint támadásokra, melyek fejtegetéseim következtében a statusquo körökből elhangzottak, egy második cikkben szándékozom I. s. reflektálni.

Ime nyílt levelem lényeges tartalma:

„Statusquo zsidóság nem létezik! E szó üres cégér, mely alatt a legélesebb ellentétek is megférnek.

Van orthodox zsidóság, azaz oly zsidóság, mely az írás- és szóbeli Tóra isteni eredetének és kötelező erejének elismerésén alapszik, mely egyszóval a Sulchán Aruch kötelező erejét elismeri.

S van neolog zsidóság, mely a zsidó theologiai tudományok terén az írás- és szóbeli Tóra isteni eredetének tagadásából indul ki és ezen kiindulási pontnak megfelelő radikális biblia- és tradíciókritikai eredményekhez jut, a gyakorlati téren pedig — theologiai felfogásához híven — a Sulchan Aruchal úgy bánik, mint a játszó gyermek lapdájával, majd ide, majd oda veri azt.

Ezen állításom nem önkényes axioma, — Isten adná, hogy az volna! — hanem a tapasztalatból lesűrődő történelmi igazság.

A statusquo hitközségek pedig *evvel* szemben ég és föld között lebegnek, mint Mohamed kopersója. Egyrésztük a legszélsőbb ujitásoknak is kaput nyit és a legradikálisabb bibliakritikai álláspontnak hódoló lelkészei vannak.

Hisz Arad és Pécs is statusquo hitközségek! Más részük pedig a jelenben még a Sulchan Aruchnak megfelelő intézményekkel és hivatalnokokkal bir. Rabbiját a pozsonyi *jesiva* növendékei közül válogatja. Itt van például Nagyszombat, Debrecen, Vágújhely.

A statusquo név tehát bő malaclopó köpenyeg, mely alatt minden megfér. Arad és Nagyszombat, Vágújhely és Pécs! De ép *azért* e szó, ezen elnevezés már idejét multa. Ezen zavaros állapoton változtatni kellene.

Negyven évvel ezelőtt lehetett néhány jóhiszemű ember, ki azt hihette, hogy a statusquo név lesz az a csodálatos elixír, mely a két hatalmas pártra szakadt magyar Izráelt újra egyesíteni fogja. De négy évtized szomorú tapasztalatai arra tanítják

a higgadtan gondolkodó szakértőt, legyen az neolog vagy orthodox, hogy ez utópia! Hogy ez merő lehetetlenség!

Mert — akár beakarjuk vallani, akár pedig struccmadár-politikát akarunk üzni — minden józanul gondolkodó embernek be kell látni, hogy áthághatatlan ür tátong a 13 Áni máminban szentül hívó orthodox rabbi és azon pesti intézetből kikerült neolog között, amely intézetben egy dr. Goldzieher, a „Der Mythos bei den Hebräern“ szerzője tanítja a jövődó rabbi zsidó világnézetére legfontosabb tantárgyat: a vallásbölcsezetet. Ezt az áthidalhatatlan „dogmatikai“ különbséget (a gyakorlatiokról nem is akarunk beszélni) semmiféle solaum-solaum kiáltásokkal sem lehet eltüntetni.

Itt választani kell. „Reinliche Scheidung“ — ez legyen a jelszó!

A Sulchan Aruch alapján szervezkedett és a pozsonyi jesivából kikerült, Sulchan Aruch elveit valló vallásos rabbikkal rendelkező statusquo közösségeknek az *orthodox* szervezetbe kell belépniük. Miglen az Arad- és Pécs-féle statusquot szédelő hitközségeknek Szeged és Pest közelében van a méltó helyük.

Előbb-utóbb úgy is lesz. Itt van p. o. a várpalotai rabbi és hitközség példája Harminc évig prédikálta a várpalotaiak nagytudományu rabbija a statusquo elv *üdvözítő* voltát, de a 31-ik évben belátta, hogy csakis az orthodox szervezet szolgálhat biztos mentésvár gyanánt a hazai hitű elemeknek!

Vagy ott van egy ellenkező példa. A sátorlajuhelyi statusquo hitközség. Ez a hitközség néhány évtizeddel ezelőtt még a nagytudományu R. Kalonymus Weisz, ezt a szigoruan konzervatív, mondhatom: orthodox férfit választotta rabbijának, ma pedig ezen „nagytudásu“ és kiváló férfi megbántásával és mellőzésével, egy pesti szeminarista közreműködésével, a neologia réve felé evez!

Igy lesz ez hosszabb, vagy rövidebb idő múlva mindenütt szerte a hazában.

És éppen ezért — szerény nézetem szerint — a konzervatív statusquo hitközségekben működő orthodox rabbikkal, kik többnyire Baal Keszáv Szófer és tanítónk R. Szimcho Bunem Szófer z. l. volt tanítványai — szakitaniok kellene eddigi struccpolitikájukkal, nyiltan sikra kellene szállniok az ősi zsidóság elveiért, melyeket a hazai neologia theologiai intézményének növendékei végveszélylyel fenyegetnek. Hitközségeiket fel kellene világosítaniok, hogy igazi zsidó jellegük csakis az orthodox szervezet akceptálása által biztosítható tartósan. S ha a konzervatív Sulchan Aruchnak megfelelő intézményekkel és hivatalnokokkal, mindenekelőtt orthodox elvű rabbikkal bíró statusquo hitközségek tömegesen követnék el ezt a hitű zsidóság érdekében óhajtott frontváltást, akkor — biztosra veszem — hogy még ott is, ahol jelenleg statusquo és orthodox hitközség létezik, meg lehetne találni a békés meg-

egyezéshez vezető utat, esetleg *két aut. orthodox hitközség koncedálásával*. Hisz Galántán is példa van erre.

Továbbá engedtessek meg nekem, hogy „Orthodox és neológ zsidóság“ című dolgozatomból a következőket iktassam ide:

„Még csak bizonyos, az orthodoxiával szimpatizáló statusquo körökben észlelhető mozgólódásokról akarok jelen dolgozatom szük keretében egy-két ószinte szót elejteni. Vannak statusquo hitközségekben működő rabbik, kik orthodox jesivában nyervén kiképeztetésüket és csak a viszonyok kényszerítő hatása folytán vették állást nem orthodox hitközségekben, vagy öződésükben ma is orthodoxok, csak hogy abbeli — nem minden alapot nélkülöző — aggodalmukban, hogy a két különálló orthodox és neolog szervezet kiépítése esetén a *statusquo hitközségek* a neolog iroda bologdító uralma alá kerülne, azon illuzióban támogatják az egységes autonomia megszerzésére irányuló törekvést, hogy azt majd az orthodoxia követelményeinek is megfelelő alapon fogják létesíteni s hogy annak ily alapon való létesítése érdekében a neologok a legnagyobb áldozatoktól sem fognak visszariadni. A Sulchan Aruchot vissza fogják helyezni régi jogába, a pesti szemináriumot orthodox szellemben fogják restaurálni stb. Ezeket a jóhiszemű urakat arra akarjuk figyelmeztetni, hogy keserves kiábrándulás lesz támogatásuk jutalma. A szemináriumból kikerült rabbik szócsöve (Magyar Izrael, 1912. 135. oldal) máris feléjük dörögi: „Rabbiképzőnk tekintélyét nem engedjük oda prédául. Még a jóakarónak látszó gáncoskodást is határozottan visszautasítjuk“ stb. „Aki tisztán lát, orthodox vagy nem orthodox, ezt az iskolát vallásunk és tudományunk szentélyének kell, hogy tekintse.“

Mit remélhetnének tehát ama jóhiszemű statusquo rabbik azon neolog vezető köröktől, melyeknek merész fantáziája szerint a Tóratagadó és Micvó-kat lábbal taposó tanárokkal megáldott és hasonló „rabbik“-at nevelő intézetet még az orthodoxiának is „vallásunk és tudományunk szentélyének“ kell tekintenie.

Itt újból hangsúlyozom: *valóban* még a Sulchan Aruch alapján álló statusquo hitközségeknek, vagy külön-külön, vagy — ami még helyesebb volna — testületileg módot kellene keresni arra, hogy az orthodoxiával *uniáljanak*. Ha a szilárd akarat meg lesz, akkor a módozat is meg fog teremni. Lehet, hogy sokan erre azt fogják megjegyezni: Igen, de az orthodoxok sem fogják ezt akarni. Erre nézve röviden megjegyzem. Sok orthodoxnak az sem tetszik, hogy sok olyan hitközség viseli az orthodox jellegét, melynek tagjai között a Chillul Sabosz éppenséggel nem ritka, mint a fehér holló! Megelégedni kénytelenek a *hivatalos intézmények orthodoxságával*. Ep így fog ez történni az orthodox szervezetbe belépő statusquo hitközségekkel is.

Jelentsék ki mindenekelőtt a valóban orthodox elvű és életű statusquo rabbik, hogy ők is lsszurt hirdetnek a pesti neolog rabbiképezdére és az összes neolog intézményekre s szokásokra, mint p. o. orgona, vegyes énekkar, keresztény papi ruházatot majmoló ornátus stb. Tegyük meg az első lépést. Meg fogják látni, hogy munkájukat siker fogja kísérni.

Miért ne létezhessek egy városban két orthodox szervezetű hitközség? Ami Galántán és Temesvárott lehetséges, annak máshol is lehetségesnek kell lennie.

Az eredmény pedig az lesz, hogy az orthodoxiának kulturbarát elemei meg fognak szaporodni, a statusquo hitközségekben még meglevő konzervatív érzések pedig az orthodox szervezet által fognak hátgerincet és védőbástyát kapni.

Továbbá az eképen az orthodoxia sáncai közé bevonult statusquo hitközségek új kolóniákká fognak válni az orthodox táborban fölösleges számmal levő azon egyének számára, kik, mint rabbik és egyéb funkcionáriusok, helyek hiányában nem tudnak érvényesülni, de statusquo hitközségekben állást elfoglalni vonakodnak. A rabbijelöltek és más kultuszhivatalnokok tekintetében a hazai orthodox táborra is elmondható: sok az eszkimó, kevés a főka. Ezért történik, hogy a leghitványabb kis orthodox rabbiállásra is tucatszámra jelentkeznek a pályázók és a legutolsó kis rabbiállás betöltésénél is a legnagyobb villongások törnek ki. De, hogyha az orthodox irányzatú statusquo hitközségek uniálni fognak az orthodoxiával, akkor számos tehetséges erő, mely most a statusquo névtől visszariadozik, a csatlakozott hitközségekben fog megfelelő működési kört nyerni. Az orthodoxia tehát szabadulni fog — legalább félig-meddig — egy körülménytől, mely számtalan, országszerte nagy port felkavart kellemetlen esetnek vált szükségserűen szülőokává. De másrészt az ujonnan csatlakozott hitközségek is sokat fognak nyerni vallásos energiájuk fokozása tekintetében ezen orthodox „vértömlesztés“ által.

Összegezzünk tehát: Szerintem az orthodox irányzatú statusquo hitközségeknek, minden érzékenységet félretéve, esetleg tapasztalt méltánytalanságot elfelejtve, az orthodoxia lobogója alá kell sietnie; ki kell eszközölniök, ha lehetséges, szép szóval, ha szükséges, erősebb eszközökkel, hogy ők is — *amennyiben rabbijaik és kultuszhivatalnokaik, valamint összes intézményeik tényleg megfelelnek a Sulchan Aruch követelményeinek* — helyet találjanak az orthodoxia szervezetében.

Hogy pedig még a legbigottabb orthodox rabbik is disztíngválni tudnak a nem orthodox hitközségekben működő, de azért orthodox elvű rabbik és a megbélyegzett nemorthodox rabbik között, azt legjobban illusztrálja a következő tény. Előttém fekszik a hegyalja-mádi nagy talmudtudós rabbinak legújabb könyve, a Levusé Mordechai II. része. Nos, ebben a könyvben több responsum van

lenyomatva, melyet szerzője nemorthodox hitközségekben működő rabbikhoz intézett volt. Az illető rabbik nevükkel vannak megnevezve. Pedig szerző előszavában igen hevesen kel ki az ujitó rabbik ellen. Ezen körülményből tehát napnál fényesebben kiviláglik, hogy még a legelfogultabb orthodox rabbiban is — hol homályosabban, hol világosabban — dereng a tudat, hogy a nemorthodox hitközségekben működő összes rabbikat nem lehet egy véka alá hozni. Ezen tudatra kell tehát az orthodoxelvű statusquo rabbikkal apellálni, midőn hitközségeiknek az orthodoxiával való uniálása céljából zászlót bontanak. A siker nem fog elmaradni.

Az Irás morzsái.

Közl: Benazzal.

A NAGY RÓMA.

Rabban Gamliél, rabbi Eleazar ben Azarja, rabbi Josua és rabbi Akiba utban voltak a nagy világ város felé és már 120 mértföldnyire tőle hallották Róma zaját, zsvaját. Sirri kezdett valamennyi, csak rabbi Akiba nevetett.

— Miért nevezsz? — kérdezte a többi.

— Miért sirtok? — kérdezte ő társait.

— Ezek a pogányok — felelték — ezek a bálványimádók hatalmasok, nagyok, biztonságban és békében élnek, mi pedig és a mi házunk — lsten trónusának zsámolya — szerte dulva, tűzben, sárban elpusztulva és ne sirjunk?

— Azon nevetek én, — feleli Akiba. Ha ilyen hatalmasak a bálványimádók, milyenek leszünk mi, igazság hívői?

BÖLCSEK ÁLDÁSA.

Rabbi Simonnal, Jochai fiánál tanult egy este két idegen férfi, rabbi Jonatan és rabbi Jehuda. Mielőtt eltávoztak, elbucsztak tőle. Mivel el nem végezték a városban dolgukat, másnapig ott kellett maradniok. Másnap megint bucsuzni mentek rabbi Simonhoz Jochaj fiához.

Hisz tegnap este már elbucsztatok tőlem, szólott csodálkozva a rabbi.

Te tanítottad egyszer, bölc s mester, felelték neki, ha egy tanítvány elbucszott is már mesterétől, de éjszakán át a városban marad, el kell menniök ujjra hozzá, bucsut venni tőle.

Rabbi Simon távozásuk után azt mondta fiának. Jeles férfiak ezek gyermekem, menj gyorsan utánuk, hogy áldjanak meg téged.

A fiu még elérte őket, csodálkozva kérdezték az idegenek:

— Mit akarsz tőlünk, gyermek.

— Apám azt mondotta, siess utánuk és kérd áldásukat.

Az idegenek meghatottan felelték:

— Adja Isten, hogy vess és ne arass, hogy betakarítsál, de ki ne vigy semmit, hogy kivigyél, de haza ne hozzá, pusztuljon el a házad, de álljon szilárdan otthonod, ne legyen rendben asztalod és ujesztendőt ne láss sohasem.

Szomoruan ment a fiu az apjához:

— Nemcsak, hogy meg nem áldottak az idegenek, de meg is átkoztak.

— Miért, mit mondtak, kérdi a bölcs rabbi.

A fiu elmondta az idegenek mondását.

— Édes fiam, áldd meg a te áldódat, akik csupa áldást mondtak. Halljad: Hogy vess és ne arass, azt jelenti: legyenek gyermekeid, de meg ne haljanak. — Hogy betakaríts és ki ne vigy semmit, azt jelenti: hogy fiaid hozzanak asszonyt a házhoz, de özvegyekké ne legyenek. — Hogy kivigyél és haza ne hozzá, azt jelenti: legyenek vejeid, de lányaid ne térjenek haza a házadba. — Pusztuljon a házad, de szilárdan álljon otthonod, azt jelenti: ez az élet a rozoga ház, a tulvilági élet az örök szilárd épület. — Ne legyen rendben az asztalod, azt jelenti: sok gyermeked legyen, akik miatt ne legyen rend az asztalon — és ne láss uj esztendőt, azt jelenti: hogy a feleséged veled éljen mindhalálodig, hogy ne légy kénytelen soha újra megnősülni.

ARANY KENYÉR.

Nagy Sándor hódításai közben Afriki városához érkezett. Önálló kis államocská volt, amelyben különös törvényeik értelmében csak asszonyok laktak.

A nagy hódító háborút akart indítani ellenük. Az asszonyok kiüztek hozzá a városból:

— Nem sokra mégy velünk. Ha bennünket versz meg, azt fogják mondani az emberek: Ime a nagy hódító, aki asszonyokat győzött le; ha meg mi győzünk le téged, azt mondja a világ: ime a nagy hódító, akit még az asszonyok is levertek.

— Adjatok legalább kenyeret, felelte nekik Nagy Sándor.

Hoztak is kenyeret szintiszta aranyból, szinarany asztalon.

— Megbolondultok, kérdi ingerülten Nagy Sándor, nálatok talán aranyból való kenyeret esznek az emberek!

— Hát csak lisztből való kenyér kell, felséges urunk? Mi balga asszonyok azt hittük, hogy olyasmit otthon is találsz, azért nem kell hozzánk fáradnod.

Nagy Sándor elvonult Afriki alul, de távozása előtt azt írta a város kapuira:

Afrikibe kellett jönnöm, hogy ész és csalafintaságot tanuljak az asszonyoktól.

A VÁROS FENNTARTÓI.

A főiskola kiküldött néhány jeles embert az országba, hogy ellenőrizzék az egyes községek oktatását. Ahol kell, állítsanak fel iskolát és gondoskodjanak mindenhol az iskolák fenntartásáról.

A felügyelők eljutottak egy városba, ahol az ifjuság nevelésével semmit sem törődtek.

— Küldjétek hozzánk a város fenntartóit, szólta a polgárokhoz.

Azok elmentek a város előjáróihoz a hatóságok fejeihez, akik meg is jelentek teljes díszben és pompában a felügyelők előtt.

— Mit akartok ti, mi a város fenntartóit keressük, küldjétek azokat.

— A város fenntartóit, hát kik azok, ha nem mi.

— Kik? — felelik a felügyelők, — a tanítók, az ifjuság nevelői, megmentői. Azt mondta a bölcs király: Ha Isten nem építi a házat, hiába fáradsz vele az építő mesterek.

JÓ ATYA AZ ISTEN.

Azt kérdi egy pogány rabbi Józsuától, Karchának fiától.

— A ti istenetek ugy-e előre látja a jövődöt?

— Természetesen.

— Miért mondja akkor az Irástok, hogy megbánta Isten az ember megteremtését, hiszen tudhatta előre, hogy gyarló, bűnbe esik könnyen.

— Voltál-e már apa? — kérdezte a rabbi.

— Az vagyok.

— És mit érezél, mikor a fiad született?

— Örvendtem és nagy lakomát csaptam.

— Szegény ember, hát nem tudtad előre és nem tudod, hogy a fiad előbb-utóbb meghal?

— Hogy ne tudnám. Az öröm idején örvendtem, majd sírok, ha rákerül a sor.

— Látod ember, Isten sem tett másként, hogy látta az embert elporladni újra.

Gedő Lipót: Bucsuszkodás.

Most már ég veletek; elég fiuk!

A vidám cimborá magába száll

S mint az erős, ki ellentálni tud,

Elmélyed s egyszer magára talál.

Leszek, mint annyi szakállas, bus ember:

Höstelen hős, sok között egy egyed

S meglátjátok én szürke életemmel,

Megmászom mégis ama nagy hegyet.

Nem kellett már, becsukom szobámat,

Az Irás fölé bukik a fejem,

— S mint a ki erős papja önmagának —

Hallik felétek ősi énekem.

Hamar megtérek én: egy, kettő, három,

Időm kocogtat az ablakomon.

A lelkem nyitott ablakát bezárom,

Csak az időm halk hangját hallgatom.

Gyertyák halovány fényét áhitom,

Idégen tüzek lángjait eloltom,

És sirva teszek valló vallomást,

Hogy ily későn tudtam meg zsidó voltom.

Geiger Ábrahám és Hirsch Sámson Rafael.

Irta Josephus, Torda.

E két név, amely itt békésen áll meg egymás mellett, künn az életben oly ellentéteket személyesít meg, melyek a zsidóságot két pártra osztották, mely két párt ma is merően szemben áll egymással mindenütt, ahol még a zsidó vallás képezi alapját a zsidó életnek. Ámde volt idő, mikor a két név viselője — Geiger és Hirsch — nemcsak, hogy ellenfelek nem voltak, de szoros baráti viszonyban állottak egymással. Egyazon egyetemet látogatták ifju korukban, miután már mindketten bő talmudi és theologiai tudással vértették fel magukat ama tanok ellen, melyek máskülönb alkalmasak lettek volna arra, hogy vallási meggyőződésüket alapjában megingassák. Többedmagukkal zsidó kört alakítottak, melynek tagjai felváltva tudományos előadásokat tartottak, ezekkel kapcsolatban pedig mély és lelkes eszmecserét folytattak a kor és viszonyok által felszínre hozott általános érdekű tudományos és vallási kérdésekről. Egy ilyen alkalommal megrészegedett, a tudományosság magasságától elszédített fiatal Geiger, és az ugyancsak fiatal, a vallás örök igazságától mélyen áthatott, a vallásosság izzó tüztől lelkesített Hirsch. Együtt haladtak tehát az országuton, de a keresztutra érve, messze eltávolodtak egymástól.

Alig egy évet töltött Geiger még csak a tudományegyetemen és már is meglazultak érzelmi világában a tisztelt és szeretet kapcsai, melyek őt eddig szorosan fűzték ősei vallásához. Akkor kezdtek már láthatóvá válni a nagy árnyékok, amiket későbbi reformatori tevékenysége előre vetett. Akkor kezdte már vallása szentségének állandó hangoztatása mellett — a vallását ugyancsak szentnek és sérthetetlennek tartó összszidósággal szembehelyezkedve — az isteni eredetű thórá nemely részeiben és összetételeiben emberi műként boncolni és megítélni. Tette ezt pedig eleinte csak elmosódott zavaros formában, szinte félénken, lelkiismerete előtt rejtőzve. De a hosszú időn át szívét, agyát foglalkoztató, belsejében heves érzelmi csatát kiváltó gondolatok, mindinkább forróbbá lettek amíg egyszer egy a zsidó diákkörben tartott előadása keretében, ki is törtek belőle, és esetlen, bátorítalan szavakban feltárta a benne végbement átalakulást. Akkor támadt fel a fiatal Hirschben a vallását rajongásig szerető apostól és — Geiger által is elismert elragadó eloquentiájával — verte vissza az inszinuációt, mintha a thóra bármely része, akár csak egy szava is, az emberi munka mértékveszejével volna mérhető. Szívhez szólan, de súlyos szavakkal óvta, intette fiatal barátait a veszedelmes lejtőre való lépéstől. Figyelmeztette őket a bűnös könnyelműsége, hogy tapasztalatlan tökéletlen ítélőképességgel sem rendelkező ifjak, az emberi avak legdrágábbját megkritizálják és a mindennapi élet

küzdőporondjára lerántják. De ez a beszéd nem állította meg Geigert merész utjában, sőt homlokegyenest ellenkező hatást gyakorolt temperamentumos, gőgös lelkületére. Geigernek veleszületett büszkesége és hevesége fellázadt azon Hirsch által elfoglalt álláspont ellen, hogy ő már csak fiatalága tudásának korlátoltsága és tapasztalatlansága miatt sem volna hivatva arra, hogy a bibliát magas eszményi polcáról lerántsa. Ott menten fel is szólalt és fanatikus erővel kifejtette abbéli véleményét, hogy az Isten, ki az embert képmására teremtette és ésszel koronázta, nem szabhattott egyszersmind korlátokat kutatásainak. Így s ilyen körülmények közepette fogamzott meg és formálódott ki Geiger későbbi világnézete. Ott a zsidó ifjusági klubban állott ennek a bölcsője. De ugyanott edződött Hirsch bámulatos geniéje is. És ugyancsak ott látta Hirsch, hogy a későbbi nagy reformátor, Geiger Ábrahám, nem hosszú, kinos agymunka, nem fárasztó tudományos elmélyedés útján jutott az ő világ egyetemet felölelni kívánó ujtásaihoz, hanem egy éleselmű ifju, féket nem ismerő és nem tűrő tulengő individualizmusa és gőgös szeszélye lovalta őt ebbe bele egy elvakult rohamában. Így történt, hogy akkor, midőn a német zsidóság szellemi kiválóságai is meghajlottak a nagy felelősségű állást betöltő Geiger előtt, akkor a fiatal lángszavu oldenburgi rabbi, a vallása igazában és diadalmában tántoríthatatlanul hívő Hirsch S. R. hitere és mélyeséges vallási meggyőződésének erejére támaszkodva, csak fölénnyel és megvetéssel gondolhatott a reformáló Geigerre és hirdetett tanaira.

Ámde Geiger később nemcsak pusztán szubjektivitására, nem kizárólag egyéni meggyőződésére, a fiatalkori fanatizmusára és tudákos phrasishalmazra építette tanait, hanem igenis nagy szellemének megfeszítésével a tudományosság biztosabb, erősebb pilléreire kívánta fektetni új vallásépületét. Történelmi kutatások, philosophiai gondolatlanolatok és theologiai ismeretek szolgálták építési anyagául. De akkor Hirsch is a tárgyilagossá tudomány hatalmas fegyvereivel támadt immár ellenségére. Követte őt és halálthozó csapásokat osztogatót neki. Több könyvben, számtalan cikkben, sok-sok beszédben igyekezett Geiger bebizonyítani, hogy a thóra tanai a fejlődés minduntalan változó törvényeinek vannak alávetve. Ezzel szemben köteteket kitévő önálló művekben, folyóiratokban és szónoklatokban, az erős, igaz és szuggesztív hatású meggyőződés hangján bizonyította Hirsch az ő sajátos, páratlan erejű, a lelkesedés lángjától izzóvá tett nyelvezetével a thóra isteni eredetét, szentségét és sérthetlenségét, minden betűjének megmásíthatatlanságát. A zsidó irodalom mindenkori gyöngyeit fogják képezni az ő cikkei, melyekben a szombatot és törvényeit a bennök megnyilatkozó isteni bölcsességet, azok óriási erkölcsi nevelő hatását lélektani és bölcsészeti alapon tárgyalja.

Geiger főművében — az Urschriftben — nagy tudo-

mányos apparátussal, éles elméjének legnagyobb megerősítésével a biblia egyöntetűségét, Mózes öt könyvének egységességét igyekszik lerombolni. Ezzel szemben Hirsch írott műveinek leghatalmasabbikában, a biblia bő magyarázatában, mélyenjáró gondolatok és a legfenségesebb eszmék kiapadhatatlan tárházával magyarázza a thóra isteni voltát, egységességét és magasztosságának eddig még semmiféle kultúra által el nem ért stádiumát.

De ami ezen nagy ellenfeleknek oly nagy jelentőséget kölcsönöz a zsidóság legújabb korában, az korántsem csak nagyszámu írott művek, harcaik nélkülözhetetlen mesteri fegyverük, hanem mindenekelőtt gyakorlati műveik, melyekbe dolgos szellemük lüktető életet öntött. Ezen műveik az iskolák, melyeket alapítottak, hogy az általuk hirdetett elveket és tanokat a jövőre nemzedékbe plántálják, hogy a könyveikben letéteményezett tudásuk és meggyőződésük ne maradjon írott malaszt, hanem testet öltson, jövőt és fenmaradást biztosítson népüknek, melyet boldogítani akartak mindketten, csak szétágazó, sőt ellentétes utakon: az egyik — tévesen — vallása ledöntésével, az állítólag visszavonást keltő válaszfalak lerombolásával, a másik pedig a vallási érzelmek megfiatalításával, a vallásos meggyőződés mélyítésével, a vallás megszilárdításával. Iskolákat alapítottak mindketten, hogy általuk eszméik, ideáljaink fenmaradását intézményesen biztosítsák.

Ugyanazon eszközöket használták tehát céljaik elérésére, de összehasonlíthatatlanul nagyobbak, dicsőbbnek bizonyult Hirsch az eszközök keresésében és cél tudatos felhasználásában, mint ellenfele. Mert míg ez nyitott szívet és kapukat talált eszményei számára, addig Hirschnek buzogányai kellett rést űtni a sziklákban, melyek mindenünne körülvették. Geiger sok akadálytól szabadította meg követőit, mely eleddig elzárta utjukat a könnyű boldoguláshoz; ő minden lelkiismeret eleve megszabadított a furdalásoktól, melyeket az Isten és a vallás iránti hűségesség okozni szokott: táborába tehát özönlöttek a hívek. Ám Hirsch szigorú, megváltoztathatatlan, kérlelhetetlen, megalkuvást nem ismerő törvénykönyvet nyújtott híveinek az itteni thóra alakjában, melynek rigorózus semmiféle kibuvót nem tűrő megtartását követelve, ezernyi súlyos akadályt gördített az amugy is göröngyös életutjukba. Geiger egy nagy, tekintélyes, virágzó hitközség rabbi-székeből, a világ tapsától és csodálatától kísérve indult hódító körutjára, míg Hirsch otthagya morvaországi grandrabbin állását, egy 11 tagból álló, nem is hitközség, hanem vallástársaság által neki felajánlott rabbiszékből, ellenfelei gonykacaja közepette indult diadalmenetére. Geiger az általa alapított, a vallástalanságot tanító és terjesztő iskoláiba könnyen találhatott nagyszámu tanerőt, de Hirschnek saját magának kellett, nagymérvű, sokirányú elfoglaltsága ellenére, reggeltől estig tanítóskodnia.

És milyen elütő volt kettőjük reális, nemzedéknevelő munkálkodásának kezdete, époly eltérő e ténykedésüknek eredménye napjainkban. Mert míg Geiger alkotásaira, műveire, tevékenységére ma már a történetírásához megkövetelt perspektívából nézhetünk vissza, mivelhogy Geiger minden igyekezetével, akarásával és eszményeivel bizony már a multaké, a történelemé, addig Hirsch nagy alkotásairól, tetteiről még csak mint kortársak, mint korabeli szemlélők beszélhetünk. Geiger eszméi, gondolatmenetei, céljai ma már holtan, lélek és élet nélkül fekszenek előttünk és csak csodálkozva, meg nem értően gondolunk arra az óriási felfordulásra, melyet képesek voltak annak idején előidézni. Holott a mi eszünket és szívünket teljesen hidegen hagyják. Ezzel szemben Hirsch eszményei még ma is élnek, az ő gondolatai még ma is szívünkbe markolnak, Hirsch eszméi még ma is lelkesítenek, az ő lánglelkének életet adó szikrái még ma is gyujtanak feltartóztatlanul. A Geiger világfelfogásának képerre teremtett és azok megörökítésére hivatott hitközségek kihalóban vannak, ahol pedig még vegetálnak, ott oly dermesztő a légkör, olyan minden zsidó alkatelem nélkül szűkölködik az egész hitközségi élet, hogy bizony a vallásához ragaszkodó, a vallására büszke és féltékeny zsidóság csak szomoruan, leverő érzelmekkel emlékezhetik meg Geigerről, ezen állapot előidézőjéről. Ezzel szemben látjuk egymásután keletkezni a hitközségeket, melyek belső életén, valamint külsőképpen Hirsch eszméinek fénye tükröződik vissza.

Igy megy Geigeren és Hirschen teljesedésbe Salamon király által megírt sorsuk: Zecher Zaddik librocho veschem reschoim jirkav — a vallástalan minden működése az enyészeté, ám mindörökké áll fenn a jámbor, áldásos működése.

BÖLCSEINK MONDÁSAIBÓL:

Egy ügyben csak egy helyen kérj tanácsot, mert több helyen kapott tanács után — majd ismét tanács-talanul állsz.

*

A szerénység néha nem erény, hanem önismeret!

*

Soha sem bántam meg, amit eltitkoltam, de gyakran, amit kifecsegetem.

*

Amit tegnap kérdeztek, arra csak holnap felelj.

*

Bár az öregség tisztelendő, nem illik vele dicsekedni.

*

A vihartól a gyöngye nád kevesebbet szenved, mint az erős, hatalmas jegenyefa.

ÜNNEPÜNK.

Írta: Guttman Mór.

Egy nép ünnepe. A szabadságot ünnepli. Szerető hitte és fájdalmas derüvel áldoz a szabadságnak évről-évre, századról-századra és ezredről-ezredre. Halvány örömmel reszketnek a kis lángok, a fáradt, boldog arcokra s évezredes dal mellett bus erővel csendülnek a szabadság himnuszai. Eltűntek az évezredek, megszűnt a tér és idő s ezredek terhétől roskadozva, táncroptú lábakkal ugorják a végtelen idők árkat. S már tulnan is vannak. És mint afféle táncoslábu könnyű nép már el is felejtette a tulsó partokat s szomjas szemekkel csak szabadságdalokat lát. Pedig a tulsó partokon más dalok hangzanak. Nem harcosok nótája, nem erősek dala. Hazátlan bolyongók egyhangú lépteinek fáradt muzsikája, számüzöttek lánccsörgése, haláldanája. Söhajszél szárnyain jajszó röpül, gyöngye gyermek panaszát anyasikoly tetézi, hajadonok ájult nyöszörgésére férfiak halálhörgése felel. És a szabadság himnuszába, repülő golyók süvitenek s a megváltás dalát bestiák vad ordítása harsogja tul. S bár az áldozókból áldozatok lesznek, de azért minden halálhörgésen és minden anyasikolyon tul, hangzással hangzik a szabadság himnusza. Künn láncok csörögnek s benn mondják: szolgák voltunk. Künn tombol a vész s benn boldog hitte mondják: megmentettél a pusztulástól. Künn hóhér közelg s benn bizton érzik: örökké élünk. Ez a legnagyobb-szerűbb paradoxon, amit az élet — a paradoxonokban oly gazdag zsidó élet — produkált. Ez a paradoxon a peszach legmélyebb rejtelmsége. A szabadságnak már nyoma sincs, szolga, nyomorult hazátlan rabszolga a nép s mégis oly biztos tudattal ünnepli a szabadságot, ugy átérzi, ugy átéli, hogy ténynek, valóságnak, megdönthetetlen bizonyágnak veszi. Honnan e nagy bizonyosság? Melyik az a nagyszerű erő, mely a dolgok ily látását segíti? Mert hogy ez nem mindennapi, az világos. Az egyszerű ünnep kiemelkedik az értelem korlátai közül s új formában áll előttünk. Egy nagy kérdéssé válik. Psychikai rejtély lesz. Problema.

Ebben a formában kissé ujszerű a dolog. Hogyan? A derűs, tavaszébredéses Peszach más is lehet mint tény? Mint többé-kevésbé mély érzelmek objektuma? Lehet egyéb is és még hozzá problema? És még is ott kezdődik a valódi

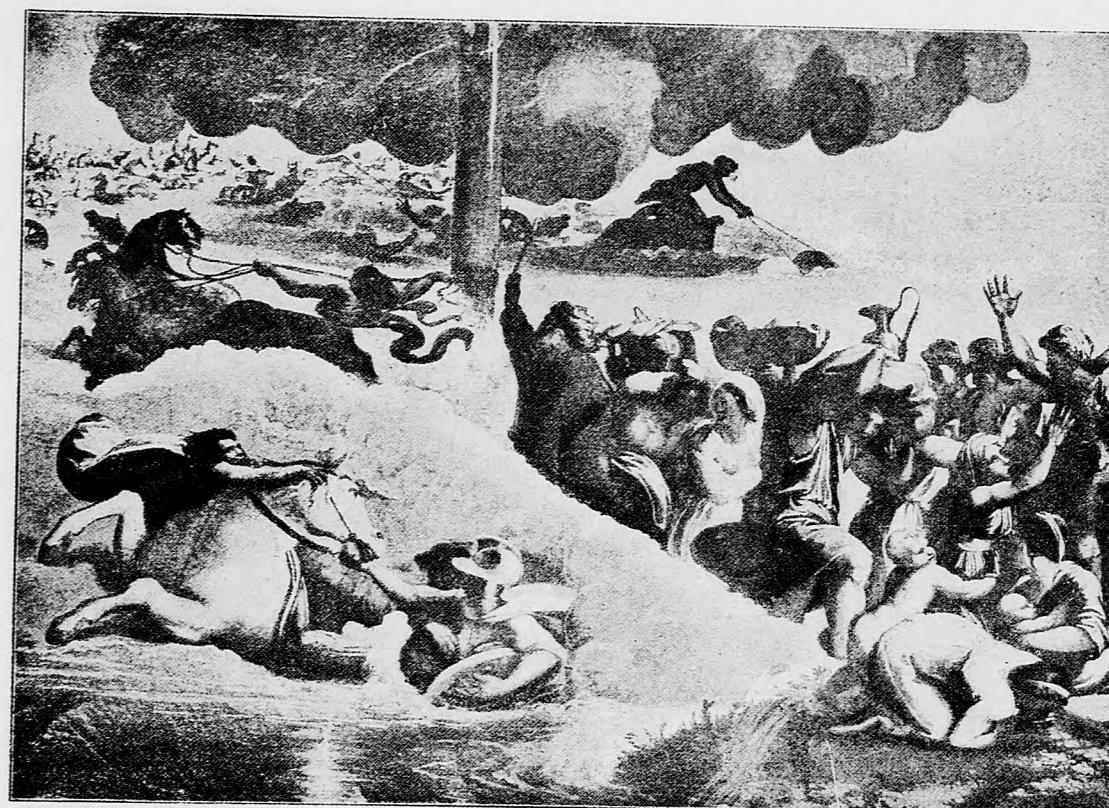
peszach, ahol problémává léssen. Az első kulturális lépés: a problema. Világosabban: az első problémával születik a kultúra. Minden agyműködést problema előz meg. Következik: minél komplikáltabb egy nép mechanizmusa, annál több problémát ad föl. Viszont a problema a lelkidiferenciáltság fokmérője. S ép abban rejlik egy nép nagyszerű ereje, hogy egyszerű tényekbe és eseményekbe — melyek idővel mint olyanok értékteleenkké válnak — új tartalmat képes önteni, fölbbök emelkedik s a régi physikai tények helyébe új psychikai tényeket helyez. Mely psychikai tények még esetleg reálisabbak a physikaiaknál. Amennyiben a physikai tények realitását is a psyche adja meg, de szükséges még egy alap; holottan a psychikai tények realitását létezésük ténye adja meg. A tényeknek ilyen tényekentuli felfogását a nép transcendentális képessége szabja meg, mely aztán, mint vallás, filozofia vagy művészet nyilvánulhat, mindhárom azon akaratból indulván ki, hogy az idő- és térbeli értékeket végtelenségi és örökkévaló értékekkel cserélje föl. S a zsidó nép élete tulajdonképpen nem egyéb, mint a psyche gigászi küzdelme az elavulás, a megkövesedés ellen, a tér és idő legyürése, egy ideálisan, de azért nem kevésbé reálisan létező világ alkotására. S a zsidó kulturális munka, a kézzel fogható, érzékelhető értékek átférfalása, transcendentális, érzékenfelüli értékké. A történelem legnagyobb művét Rabbi Jochonan ben zakáj vitte keresztül. Ő tette át a zsidó élet súlypontját a földről az égbe. Az ingadozó, sülyedő, minden pillanatban összeomlással fenyegető érzékelhető világból egy másik, biztosabb, szilárdabb örökkévalóságba. Mikor az ország vesztét látta, Jabne főiskoláit kérte magának, hogy a szellem birodalmában szerezzen hazát népének. Ott megszűnt földi kin, nyomoruság, a tér és idő fogalmai elvesztek, a tények csak mint symbolumok léteztek s a történelem eseményei nem ténybeli értékeik alapján, hanem eszmetartalmuk szerint lettek értékelve. Ez minden irányban konzekvensen keresztül lett vite. A peszachnál is. Maga a szó „pesach“ magában rejti e felfogást. Ugrani, átugrani, valamit mögöttünk hagyni: az pesach. E szó szerinti értelem szerint alakult az ünnep. S ha eredetileg az Egyiptomból való kivonulás emléke volt, lassanként elhagyta a valódságok birodalmát, kilépett a földi élet szűk

kereteiből, transcendentálissá változott és a zsidó néplélek nagyszerű symboluma lőn. A szabadság ünnepe apránként kulturünneppé vedlett át. Szabadság és kultura synonym fogalmak lettek s később kultura lépett szabadság helyébe. A zsidó utólérhetetlen transcendentálisképességével merült a szabadság őforrásába s fölfedezte a valódi szabadságot. Rájött, hogy szabadság nem külső körülmények véletlen összekerülése, semmiképen a viszonyok felületes constellatiója, melyek a nappal születnek és a nappal hálnak meg: hanem a szabadság, az a nagyszerű sejtelmes belső erő, mely úgy az egyént, mint a népet a jelenségek világának bilincseiből kiszabadítja, képessé teszi a való élet akadályainak legyőzésére s egyéniségének kifejlesztésére. Lelki függetlenségünk mély megérzése, belső souverénitásunk mindenkkel szemben uralmunk tér, idő és körülmények fölött, a nagyszerű képesség a természetet saját képünkre formálni: ez a szabadság. S bár a külső szabadság is szükséges, de oly viszonyban áll a belsőhöz, mint a lélek a testhez. A test már rég elporlott, de a lélek virágai élnék. Az ép, a valódi szabadság, mely külső körülményekkel nem törődve, halad a maga útján, senkitől és semmitől magát befolyásolni nem engedi. Nyomja bár a legsúlyosabb teher, kísértse a legédesebb csábítás, kényszerítse pénz vagy hatalom: a szabad lélek büszkén halad sorsmeghatározta útjain. Ez a peszach tulajdonképeni mély értelme. Tán nemis annyira az Egyiptomból való kivonulást ünnepeljük, ez csak időbeli dolog volt, mely az időben el is tűnt. És épúgy amint nem érezték szükségét, hogy az Esra korabeli fölszabadulást ünnepeljék, úgy az Egyiptomit sem ünnepelelték volna önönmagáért. Itt a *szabadságra való képességet* ünnepeljük. S ez ma is él. A Peszach mutatja, hogy nyomor, elnyomás, pogromok dacára, a zsidó lelkét megőrizte s testét nyomorgathatták bármédig, lelke ép maradt. Láncokra fűzött rabszolga, de lelke ujjongva hasít végtelen egeket. Körülötte az élet zajgó hullámai ostromolták lelkét, de közelébe nem férközhettek. Őslelke változatlan maradt. Zsidó volt, zsidó maradt. Sem királyi kegy és urimód, sem kancsuka és kinpad nem voltak képesek a zsidóból „micrit“ csinálni. Próbálkoztak ott is minden módon. Eleinte szép szóval, egyenlőségi és testvériségi frázisokkal, asszimilációs léppel „bepéh rach“ gyöngéd szavakkal, a Midras szerint. Nem használt, erősebb szerhez folyamodtak. Zsarolták, elnyomták, kinozták a népet s hogy ez sem használt, pogromhoz s egyéb

modern államfentartó eszközökhöz folyamodtak, amint azt a biblia megrázó egyszerűségével meséli. Némelyiknél használt. Hisz ott is akadt mauschel és egyéb ringy-rongy népség, de a tömeg érintetlen maradt. Minél erősebb volt a nyomás, annál erősebben és szilárdabban hitt a szabadulásban. A nép hitt önönmagában s tudta hogy ideje eljövend. Egy nagyszerű eszmét hordott magában s nem akarta egy tál lencséért eladni. Az utolsó zsidó rabszolga nagyobbak érezte magát Pharaónál, térdet hajtott, de lelket nem. A zsidólélek ezen büszkesége volt az, mely egy négyszázéves lelki és testi szolgáltság után, ujjászületését segítette. Ez az ujjászületés a pesach, a zsidó nép képessége a lelki szabadságra. Ezzel elvették a pesach ujjászólván lokális jelentőségét és világokat átölelő symbolummá lőn. Az Egyiptomból való kivonuláskor megmutatta a zsidó lélek, hogy elpusztíthatatlanul örökkévaló. S amidőn évszázados rabszolgaság és elnyomás után képes volt a világ legnagyobb eszméjét szülni: bizonyosságát adta, hogy minden időben s minden körülmények között erős, hűség és szabad marad.

*

Egy nép ünnepe. A szabadságot ünnepli. Szerető hűséggel és fájdalmas derűvel áldoz a szabadságnak évről-évre, századról-századra és ezredről-ezredre. Halvány örömmel reszketnek a kis lángok a fáradt, boldog arcokra s évezredek dal mellett bus erővel csendülnek a szabadság himnuszai. Eltűntek az évezredek, megszűnt a tér és idő s évezredek terhétől roskadozva táncroptú lábakkal ugorják a végtelen idők árkat. És mint afféle táncoslábu könnyű nép már el is felejtették a tulsó partokat s szomjas szemekkel csak szabadság dalokat látunk. Pedig a tulsó partokon más dalok hangzanak. Nem harcosok danája, nem erősek dala. Hazátlan bolyongók egyhangú lépteinek muzsikája, számüzöttek láncsörgésének haláldanája. Söhajszél szárnyain jajszó röpi, gyermek panasztát anyasikoly tetézi. A szabadság himnusába repülő golyók süvitenek s a megváltás dalát bestiák vad ordítása harsogja tul. S bár az áldozókból áldozatok lesznek, de minden halálhörgésen, minden anyasikolyon tul hangzással hangzik a szabadság dala. Künn láncok csörögnek s benn mondják: szolgák voltunk. Künn tombol a vész s benn boldog hittel mondják: megmentettél a pusztulástól. Künn hóhér közelg s benn bizton érzik: örökké élünk.

Rafael: A zsidók keresztül vonulnak a Vörös-tengeren.

Három képhez.

A szentírás jeleneteivel, amióta a művészet kifejlődött, minden időben előszeretettel foglalkoztak a legnagyobb művészek. A zsidóság nem fejleszthette ki a képzőművészetet, mert a művészeti kultusz igen könnyen elfajulásra, visszaélésre, a vallás és tradíció megsértésére is vezethet. A zsidó művész csak a legnagyobb óvatossággal nyulhat az ecsethez, vagy a rajzónhoz, csak egy igen keskeny ösvényen fejtheti ki képességeit, ha nem akar vallása parancsolataival és tilalmaival ellenkezésbe jutni. A kivételes tehetség megtalálhatja ezt a keskeny ösvényt, de nem mindenki kivételes tehetség, vagy ennek hiányában, nem mindenki jó zsidó.

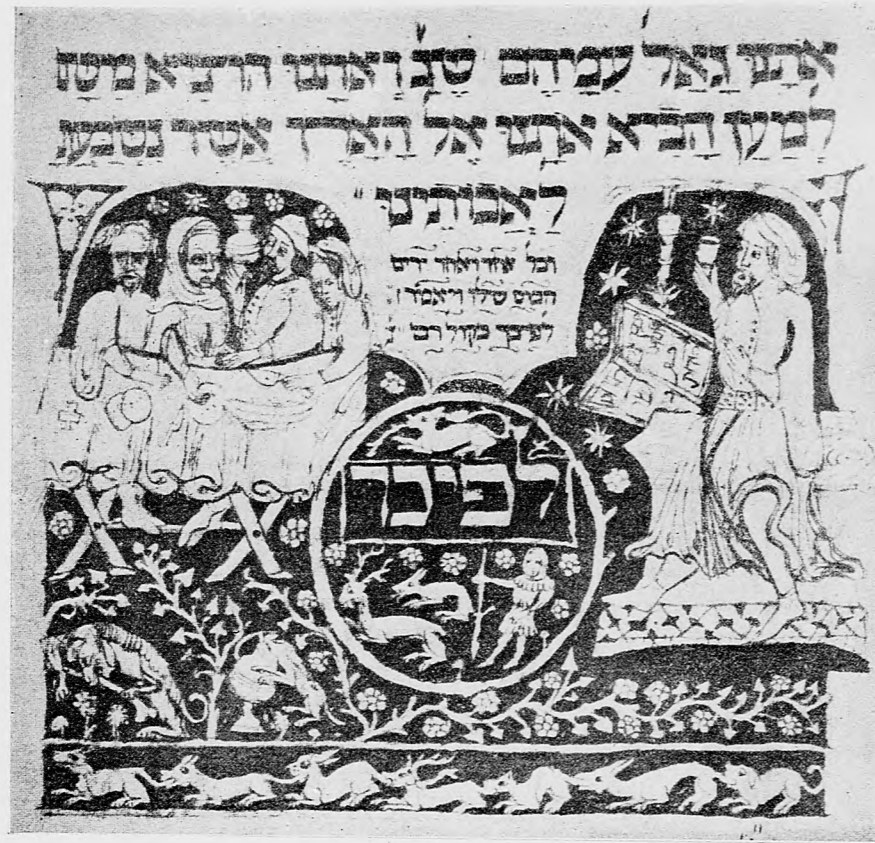
A biblia jeleneteit azonban idegen művészek is szívesen megfestették. Rafael, Rembrandt, Doré Gusztáv, Poussin, Coypel számos oly képet festettek meg, ahol meglehetősen híven ragaszkodtak — idegen voltak dacára is — a szentírás leírásaihoz. Rafael egész sereg freskót festett a vatikáni falakra, amely festmények igazi zsidó szempontból is megállják helyüket. Szent könyveink inspirálták

e nagy művészt, aki óriási tudásával bele tudta magát élni a bibliai szellembe. Egyik nagyszabású festményét, amely őseinknek Egyiptomból való kivonulását és Faraónak, valamint seregének pusztulását ábrázolja a vörös tengeren, itt mutatjuk be. A kép mozgalmas, drámai hatású, miként Rafael minden ilyen nagyobb szabású jelenete. A hullámok között vergődő egyiptomi harcosok és elmerülő lovasok egyrészt, másrészt a kiválasztott nép, őseink, amint száraz lábbal menekültek meg az egyiptomi seregtől és a tengertől. Rafael ezt a festményét is — mint műveinek legtöbbjét — az akkori pápa rendelkezésére festette a Vatikán falaira.

Egy képünk a 15-ik században készült primitív hagada illusztrációt ábrázol. A nürnbergi múzeumban levő hires hagada egyik illusztrációja. Abban az időben a Hagadák csak kézzel írott könyvecskék vagy pergamentekercsek formájában léteztek. Ezek az illusztrációk természetesen primitívebbek, mint a nagy keresztény művészek zsidó bibliai tárgyú művei. A „maásze bivné Werak“ jelenetet ábrázoló másik hagada-illusztráció szintén egy régi hagada illusztrációi közül való, azon-

ban ez már nem olyan primitív és kezdetleges, mint az előbbi. Igazi művészetről azonban itt sem lehet szó, mert a zsidó művészet, amely csak nagyon egyszerű eszközökkel dolgozhatott, nem fejlődhetett ki teljesen. A zsidó művészet kifejlésére csak igen mellékes célja a vallásos érzületnek — lévén szent vallásunk körül oly sok tilalom, hogy abba a művészeti ábrázolás igen könnyen beleütközhetik. A zsidó művészetnek különben sem lehettek oly bőkezű maecenásai és pártfogói, mint az idegen hitű művészeknek, — Rafaelnek, Michelangelónak, akiket pápák és fejedelmek láttak el művészi rendelésekkel. Az idegen vallású művészek zsidó témájú képeiben tehát bátran gyönyörködhetünk. — A francia Poussin és Coypel egész sereg oly zsidótárgyú képet festettek (Eszter Áhaszérus előtt, Athalia stb.), amelyek a párisi Louvre világhírű képtárának diszei.

Ha zsidó művészeinket valódi zsidó vallásos szellem hatná át, úgy ők volnának a zsidó művészet leghivatottabb ábrázolói. De a zsidó művészet a zsidó vallásos életben mégsem képez oly első-

Balról egy széder-asztal körül ülnek. Épp a serleget emelik fel. Jobbról — szintén a serleg felemelése közben — a hagada szövegét recitáló férfit ábrázol a kép. Egy 15-ik századbeli hagadából való illusztráció, amelyet a nürnbergi múzeumban őriznek.

rendű célt és hivatást, hogy ennek alapján ily irányú művészet kifejlődhessék. Azt a keskeny, megengedhető ösvényt, amelynek keretében mégis gyönyörű megfesteni való jelenetek ezrei kínál-

koznak a valódi művész számára — különösen a mi korunkban — igen könnyű elhagyni vagy idegen szellemmel bővíteni. És rendszeren legtöb-
ben el is hagyják. Lakos Alfréd.

„Má'ásze bivné Werák”
(Egy régi illusztrált
Hagadából.)

A templom keleti oltár-fala.

A budapesti orthodox hitközségnek Löffler Sándor és Löffler Béla építészek tervezése alapján mult évben elkészült szép és modern zsinagógájáról és iskolájáról mutatunk itt be olvasóinknak néhány képet. Az elmúlt héten az évtizedeken át fennállott híres *Orczy-templomot* véglegesen bezáratta a hitközség és a zsinagógális élet teljesen a Kazinczy-utcai új templomba terelődött át.

Az orth. hitközség iskolája.

A KATONA HAZAJÖN.

Irtá: Szász Menyhért.

Jó apámnak ajánlom...

A ház — ahol az én drága embereim laktak — kint volt a hetedik kerület szélén, valahol arra, hol már apróbb házak húzódnak meg, mintegy szerénykedve, vagy meglapulva. A gyárak füstje — a munka lehellete — mintha mind ideszállott volna. Arrafelé hamarabb jött a tavasz, az ősz, a nyár, a tél is. Arrafelé a nyár melegebb volt, a tél hidegebb... Nem

tudom, miért. Az erzsébetvárosi gettó volt ez... És a ház, a drága ház ott állt, emlékeim vára, mindenem... Az udvaron egy tölgyfa ágaskodott a tetők felé. A fa, úgy nézett ki, mint egy kérges dárda, amit az udvar szívébe döfött a természet. Az ágain verebek tenyésztek és árnyéka alatt izzó napokon szuszogva pihent a ház.

És az emelet... Soha emelet nem volt még így a vágyam folyosója, mint ez... Az asszonyok serény, szorgos asszonyok voltak. A férfiak üzlet után, vagy munkába siettek. És a gyermekek... (Nem, ezekről majd máskor, mert hisz én is köztük voltam gyermek... S még sirva írnék.)

Ez a ház többnyire zsidók tanója volt: — szívek, szeretet, melegség fészke volt, nyirkos falak alatt.

Itt nemcsak emlegették a Bibliát, hanem magyarázták, olvasták és tanulták is.

És péntek este páros kis gyertyafények gyulladtak ki az ablakok mögött és a vének jobbik ruhájukban mentek a távol eső imaházba. Mind egyugyanazon imaházba jártak, mint ahogy egy mézáróstói vették a húst, mint ahogy egyformák voltak mindenben: — nem dolgoztak szombatban, hanem felülreinelkedtek mindenben, s alattuk moroghattak a város, Pest, mint mohó kutya.

Tulajdonképpen Katzékről akartam beszélni, meg arról a pészach estéről, amit nekem is kis társaim meséltek el a rákövetkező

nap. — Az emeleten akkor hatan laktak, ünnepnap hat helyen gyulladt ki a gyertyaláng, hat család lélezgett, élt, fogyott és szaporodott, bizva remélt, többször szomorú volt és néhanap örült.

Amikor pészach hete közeledett, a ház, mintha távoli, tavaszi szellők simogatták volna meg, úgy éledt fel. Fáradt, lekonyult szirmu virágok élednek így, ha eső csókolja őket.

Lelkes és gyors munka vette kezdetét. Kis tót cseledek halálra izzadtak, jó anyák gyöngyös verejtéke öntözte és hűsítette a készülődés lázát. — A falakat

lesurolták. Az edényeket a padlásra cipelték, új edények jöttek, más színűek, régiek, még a nagyanyaink főztek ebből. Minden ragyogott, tisztán és üdén várta már a ház a kovásztalan kenyér uralmát. Emléknapját a zsidók ezernyolcszáznegyvennyolcának!

A férfiak összegyűltek este, hogy megbeszéljék: kitől is hozassák idén a bort, a fűszert... A laskát a házbán, a földszinten készítette már évek óta az egész környéknek, az orosz.

Az orosz bementem: — nevére nem emlékszem, mint ahogy elfelejtjük a szimpla és egyszerű neveket, mert csak a nehezen tanulható nevek maradnak meg bennünk. És az orosznak — furcsa bár —, de egészen egyszerű neve volt, amire már nem emlékszem, de szemeiben egész fajtánk tüze és lángja lobogott. Ő imádkozott az imaházban is. A hangja úgy sirt, mint öreg hegedűk, mint pásztorfurulyák. Sietős, botlóléptei, a távol orosz testvérek elbotló, távolvágyására emlékeztettek... S ha énekelt... Istenem. Tudom, pacsirta elszégyelte volna magát, kanárik csőre némára dermedt volna a hallatára.

Mondom, a laskát az orosz készítette. — Már egy héttel előbb fürdette és tisztította az embereit, akik majd kézzel fogják gyurni a laskát.

És eljött a nap, mint remegve várt vendég, akit a tiszta ház, a tiszta szív, a tiszta abrosz fogad. És az egész ház vidáman, együtt várt. Csak egy helyen volt egy kis tikkadt szomorúság: Katzéknál. A férj nem szólt erről a feleségnek; a négy testvér szomorúan gondolt a legöregebbre, a katona testvérré.

Pedig irt levelet. Irtá, hogy hazajön. Mult héten jött a levél. Katzné az utolsó pillanatig még remélt. A jó szomszédok is biztatták, Katz előző nap sirva imádkozott.

És nem várhattak tovább...

A szomszédok bevonultak már a szobákba. — Az emeleten kellemes ételszag szökdösött. Az egész házat mintha egy ünnepi lepel borította volna be.

A gyertyákat is meggyújtották.

A templom Kazinczy-utcai frontja és főbejárata.

Katzék sem várhattak tovább. És a fehér asztal körül ott ült a család. Megkezdődött az ima. A közepén, vörös biborfényével, a gyertyák fényében megfürödve, ott állt Éliás próféta teli pohara.

És jött az ima, a kézmosás, a petrezselyem, a torma, s a többi... A lelkekben a Faraóktól felszabadult hozsannás szívek hálaimája sirt. A gyermekek ajka mosolygott, csak Katzné szemeiben ragyogott két forró könnycsepp.

Aztán később a legkisebbik fiu felállt és felnyitotta Éliás próféta szellemének az ajtót.

Az öreg Katz kezébe vette a poharat. A fiára gon-

dolt, aki a hideg áprilisi szélben, fagyos fegyverét szoritja kék ujjával s most a poszton sétál.

Azalatt pedig a katonafiu messziről loholva jött, sietve, hogy majd a szive szakadt ki, de gyalog jött és még akkor lépett a szobába, mielőtt az ajtót — melyen Éliás próféta szelleme jött be — betették volna.

Az ötödik káse.

— Irta: M. Spektor. —

Soha nem várta még senki a Peszach megérkezését olyan sóvárgón, mint a kis Szrolik. Arra pedig gyenge minden fantázia, hogy ebben a kis gyerek-agyban zsongó örömet, amit az ünnep megérkezéssel érzett, meg is közelítse. Először is: fuccs az iskolának. Nincs mordarcu, csontoskezű tanító, aki hideg hajnalokon kicipelje őt meleg ágyacskájából és a pocolyás utcákon keresztül a hideg chéderbe vezesse . . . A cipője ezentul tiszta lesz és száraz; hosszú kis kaftánja nem szántja majd a sarat . . .

Peszach! . . . Valami különös varázsa van ennek a szónak. Ragyogó tisztaság, új ruha, patyolat ing; még talán új kalapot is kap. És azután, peszach után, jön a Lagbómer . . . Kicsi szive repesni kezdett . . . Puska, ij, nyil zöld mezők, virágok, illatos rét és ott messze a kis erdő . . .

És a Peszach már-már közeledik. Szrolik egy öregember komolyságával forgolódit apja körül és segített neki a „chomec-takarítás“ szent munkájában. Alig birt magával; a lelke áradozott a boldogságtól és noha maga is jól tudta, mi lesz holnap, még sem birta megállani, hogy meg ne kérdezze idősebb nővérét:

— Te, Perele, mikor lesz peszach?

— Nohát, hogy lehet ilyesmit kérdezni! . . . Hát holnap! . . .

— Nem is igaz — tetette magát Szrolik — te is becsapsz . . . Anya is már két hét óta folyton holnapra igéri . . .

— Ostoba vagy, Szrolik, hát nem emlékszel, tavaly is ugyanezt csináltuk este és másnap Peszach volt? . . .

A templom előcsarnoka.

— Már emlékszem . . . igen, igen . . . tehát holnap estére veszem fel az új ruhát . . . ugye? . . .

Szeme majdnem könybelábadt az örömtől.

Másnap tényleg itt volt a Peszach. Szrolik anyja, a vézna Golde asszony, már készen volt a takarítással és már csak a gyerekekkel foglalatoskodott. Megmosta őket, körülcirógatta göndör fejüket, aztán a tükör előtt elérzékenyülve, sorba csókolta őket.

— Olyan édes esztendőt adjon nekünk a jó Isten, amilyen édesek ti nekem vagytok . . .

Aztán kiküldte őket az utcára és meghagyta nekik, hogy jól vigyázzanak ám az új ruhára. Ha majd visszajönnek, jó zsiros „chremzlit“ kapnak.

A gyerekek kimentek. A nap áldott meleget szórt a földre és a csöppségek úgy örültek a napfénynek, mint a fürdőből kiszált fehér galambok . . . Szrolik

pedig a ruhájában gyönyörködött; egyszerre hirtelen megált és elgondolkodott és kis arccskája mintha elkomorodott volna.

— Te, Perele — fordult a kis nővérehez — miért nem jött ma el hozzánk a Jánkele? . . . Minden nap itt van . . . Hol van most a Jánkele? . . .

— Mit tudom én — felelt Perele. — Én nem vagyok fiu; neked kell tudnod, hol van. Bizonyosan a templomban van. . .

*

A zsinagóga fényben uszott akkor este. A „padlón“ szép sárga homok mosolygott, a falak hófehéren ragyogtak, a frigládáról pedig új függöny mosolygott le. . . Ez a szinpompa bevarázsolta a sok-sok imádkozót, akik szent gyönyörrel dudolták imáikat és forró dalokban öntötték ki boldog szívüket az ünnepi melegség áradatában. . .

Szrolik pedig az ő kis pajtását kereste türelmetlenül. De mivel nem találta, odafordult egy kis ismerőséhez:

— Te . . . nem láttad a Jánkelet?

— Jánkele? . . . Ott van, ni, a kályha mellett. . .

Mikor Szrolik meglátta Jánkelet, elsápadt . . . Jánkele ott ült összezsugorodva, sápadtan — ócska, rongyos ruhájában. . . Szrolik kicsi szive elszorult a szomorú látvány láttán. . . Az ő kedves kis pajtása, aki az ő lelkének a fele — ócska ruhában ül ezen a fényes ünnepnapon. Neki új ruhája van, a Jánkele pedig rongyos. . .

— Miért nem jöttél el ma hozzánk — kérdezte csendesesen, elfogódva.

Jánkele szeme könybelábadt. Kis torka elszorult. Halgatott. De Szrolik tudta, hogy miért nem volt náluk. . . Most már látta. . .

— Talán azért, mert nem kaptál új ruhát? . . .

— Igen — mondotta Jánkele alig hallhatóan.

— És miért? . . .

— Nem csináltattak. . .

— Apád nem szeret?

— Szeret . . . de . . . anya azt mondta, adjak hálát a jó Istennek, hogy van mácszre valónk Peszachra. . . És — majd ha Isten segít — új ruhát is vesz ünnep után . . .

— De miért nem voltál ma nálunk — kérdezte Szrolik elgondolkodva.

— Szégyeltem magam. . .

— És holnap eljössz? . . . Adok majd diót . . . játszani fogunk és . . . el fogod nyerni az enyémet is, a Pereleét is. . . Jó?

— Nem megyek el. . .

— Haragszol?

— Nem, de szégyellem . . . nektek új ruhátok van.

— Én odaadom neked az én szombati ruhámat. . . Nekem új is van, látod. . .

— Nem szabad. . .

— Mit nem szabad?

— A más ruháját. . . Idegen . . .

— Ez nem idegen. . . Bolond vagy, Jánkele. . .

És ha egészen odaadnám neked, örökbe? . . . Adtam én már neked mást is . . . egyszer egy sárgaréz skatulyát. . . Nem emlékszel? . . .

— Az más. . .

— Miért?

— Apád megver . . . kikapsz. . .

— Apám? — Szrolik gondolkodóba esett. —

Apám? . . . Nem ver meg. . . Épen multkor magyarázta apám, hogy szeretni kell mást épp úgy, mint saját magunkat. . . A Chimesben áll ez . . . és ami a Chimesben áll, az igaz . . . azt muszáj csinálni. . . Nekem két ruhám van . . . miért ne adjam oda neked az egyiket? . . .

— Előbb kérdezd meg apádat. . .

— Hát jó . . . megkérdezem; még ma megkérdezem. . .

*

A szédernél ültek. Szrolik apja megtöltötte az első serleget . . . Szrolikra nagy feladat várt, neki keil kérdezni a „négy káset“ . . . De izgatott volt . . . valami más motoszkált a fejében . . . egy másik kérdés, amely nincs a Haggadában. . . Már a második serleg is tele volt és Szrolik apja jelt adott neki, hogy kezdje meg a kérdezést. . . Szrolik belefogott és gépiesen elmondta a négy káset. . . De neki fontosabb volt az a kérdés. . . Mikor kész volt és az apja meg akarta kezdeni a felelést: Rabszolgák valánk . . . Szrolik félbeszakította:

— Apám, szeretnék valamit kérdezni. . .

— Mit? — Egy ötödik káset? — szólt az apa mosolyogva.

— Nem . . . csak úgy. . . Azt akartam kérdezni, hogy . . . izé . . . a Jánkelének rongyos a ruhája, nem kapott Peszachra újat . . . oda akartam neki adni az én szombati ruhámat, de azt mondta, nem kell, mert . . . te megversz. . . Megversz, apa? — kérdezte és két fekete szeme könybelábadt. . .

Szrolik apja elmosolyodott és hallgatott . . . aztán mosolyogva folytatta a Haggadában levő feleletet. . . Anyja pedig átölelte a kis Szrolikot, erősen magához szoritotta és forró csókot nyomott kis tüzes homlokára. Szrolik most már könnyezett és folyton csak apja mosolygó arcát figyelte . . . miközben anyja megismételte kis fia fogós kérdését:

— Ugye, nem vered meg? . . .

Az apja felemelte jobbkezét, megsimogatta vele Szrolik elpirosodott arcát és aztán tovább énekelt az egyiptomi kivonulást és ugyanazzal a melódiával, mintha az is benne volna a könyvben, beleénekelte a bibliai verset, hogy „ve ohakto lereacho komocho“ szeresd a felebarátod, mint tenmagadat . . . és tovább folytatta . . .

Szrolik megértette apja énekét és forró szeretettel megölelte édesanyját. Héberből fordította: Kova Albert.

ELEK ALFRÉD: SZABADULÁS.

„Suhog a korbács és kiserked a vér,
Ami piros vérünk a zsarnokokér;
És meg ki se hallja mi szörnyű jajunk:
Ó jaj, mi örökké szolgák maradunk?
Mit ér a tavasz forró napsugara:
Ha sinylődik egyre a rabok raja?
S mit ér az olajfák illata nekünk;
A zsarnok elől ha nincs menedékünk?

Ó jaj, ne ragyogjon csillag sem az égen,
Legyen örök éj itt a messze vidéken!
Szellő se susogjon; puszták szele fáj...
Boruljon mély gyászba értünk ez a táj!
Mi rabszolgaságunk sirassa az ég is,
Gyászoljon mivélünk a zsarnok pribék is,
Arcuk se derítse fel életöröm:
Mig száz sebtől vérzik lábunk a kövön.

PESZACH.

— AVIGDOR FEUERSTEIN. —

Jéghegyek omlása, tavasz pirkadása —
Újra áldó dallal áradoz a vérem,
Újra kulcsolt kézzel lelkemet kitárom:
Tavaszhozó Uram,
A legszentebb Tavaszt engedd oh elérnem!

Ifjan-deres fejem számolyodon fekszik
S tágranyilt szemével nagy Igédet várja,
Óh, ha egyszer végre halkan felriadnék
A Te Új-Dalodra:
Ós Igéretednek áldott, szent szavára.

Oh, ha álmos szemem megdörzsölném egyszer
S látnám, hogy megmozdul szived feltett népe
És reszkető lelkét egy-imába zárva
S verve bünös mellét,
Örömkönnyes szemmel Trónod elé lépne.

S szólna: im kétezer éve sir a néped,
Im kétezer éve ezer sátán marja;

Csak épül a gúla — könnyei peregnek
Az üzött, a hajszott rabszolgaseregnek.
Ó mit hoz a holnap s mi lesz érte a bér,
Az ellopott, árva életékér?
Vérző szemü lelkek kiállnak az égre:
Miért e csapás, ó mondd, Isten mi végre?
S miért, hogy nem talál szabad menedéket
Seholsem e földön a néped, a néped?

... Oly langyos az éjjel — siess ne maradj,
Puszták szava szólit: rabszolga ha vagy,
Most jösz mivélünk a tengeren át!
Nem halod a szélben a pusztá szavát?
Megizente az Ur, titkos égi jelekkel,
Hogy ma szabadul fel a szolga, az Ember!

S hasztalan üzte őket a büszke király —
A sárgult lapokban megirva így áll...

De ime: a szívünk más nem lakja most se,
Nézd meg bünös fiad:
A Te ős Áldozásod öleli a karja...

S szólna: Bent tulajdon vérem mérge gyilkol,
Kint az áldáz Élet hajit holtrakásra
És ha jön a Peszach, nézd oh vérző lelkünk:
Lobog a Tüzoszlop,
Most se félünk tőlük, most se nézünk másra.

Most is: zsong és gyógyit az a nagy Igéret,
Néped most is: áldó, imás, hizó gyermek...
Urunk mindent türünk, amit reánk mértél,
Csak a lelkünk lelkét:
Örök szent Reményünk Urunk, oh ne verd meg!

... Ifjan-deres fejem számolyodon fekszik
S hajnalváró szívvel rebegegim imámat:
Tavaszhozó Uram, lássad: nincsen másom,
Mint az áldó Peszach:
Áldd meg valahányszor rámborul a Bánat...

FORDITOTTA: HALMI JÓZSEF.

IZRAEL KIVONULÁSA.

FARAHÓ ENGED.

És hivatá Mózeset és Áront éjjel. Farahó maga ide-oda szaladgált rabszolgáinak ajtai előtt. Megállította őket és utcáról-utára járkált velük és belekiabált az éjszakába. Hol van Mózes, hol lakik? Apró héber gyerekek nevetgélve kérdezték: hová sietsz, ó Farahó?! Mózeset keresem. Itt lakik, ott lakik, mondogatták, míg végre ráakadt Mózesre. Keljete fel, menjetek ki az én népem közül! kiáltott Farahó.

De felel Mózes:

— Ugyan, hát tolvajok vagyunk mi, hogy eltűnjünk éjjel? Nekem isteni parancsom van: senki az ő házának ajtaján ki ne menjen reggelig. Mi csak egész Micrajim szeme láttára megyünk ki!

*

„És lőn, Farahó elküldte a népet.“ Kérdik: ha elküldte, akkor miért szaladt aztán utánuk hadi szekerekkel?

Felel rabbi Lévi:

Volt egyszer egy ember, annak volt birtoka, azon pedig kőrákás állott, miért is eladta másnak. Az pedig, ahogy megvette, lehordta róla a kőrákást és talált alatta élő vízforrást. Erre aztán felszántotta, öntöző csatornákat húzott keresztül, ültetett beléje szőlőt, fűszert, granátalmát, tornyot épített a közepén és őrt állított bele. Aki elment mellette, váltig dicsérte. Arra nézett egyszer a birtok eladója, látta a nagy bőséget és szólt: jaj nekem, hogy én ezt eladtam, hogy én ezt kiadtam a kezemből!

Izrael népe is Egyiptomban: kőrákás volt, de ahogy kiszabadult, granátalmák kertjévé változott. A népek dicsérték és Farahó jajongott: hogy én ezt a népet kiadtam a kezemből!

KÉSZÜLŐDÉS.

„Szólj, kérlek, a népnek, hadd kérjenek... ezüst edényeket és arany edényeket.“ Rabbi Jónás iskolája megjegyzi: Isten kérte Mózeset, hogy Mózes kérje Izraelt, hogy Izrael kérjen az egyiptomiaktól ezüst és arany edényeket! Csodálatos! Miért kellett arra kérni a népet? Mihez hasonlít ez? A rabhoz, aki éveken át sinylődik a tömlőcben. Egyszer csak azt mondják neki az örök:

— Na, holnap szabadulsz és rengeteg pénzt kapsz!

Mire a rab:

— Hadd menjek ki máma és ne kapjak semmit. Ábrahámnak is az ígértetett, hogy „dolgoztatják, kizoztatják“ Izraelt, de „annakutána kijönnek nagy gazdagsággal“. Ám Izrael azt mondta: jó, ha az ígértet első részén tulvagynak, bár már ki-mennék — gazdagság nélkül.

*

Bolgár Mózesnek „A Golusz meséi“ címen megjelent nagyszerű könyvéből, amelyben a kiváló író — kronológiai sorrendben — egy sereg szép agadát dolgozott fel igen pompásan, alább leközlünk egy pár peszachra vonatkozó aktuális apróságot.

A könyvet 2 K-ért a szerzőnél (Huszár-u. 4., 12.) lehet megrendelni.

FARAHÓ MAKACSKODIK.

„Veté Áron az ő vesszőjét... és kigyóvá lőn; és előhívá Farahó is a bölcseket és varázslókat és azok is... úgy cselekedének az ő titkos mester-ségükkel.“

Beszélik, hogy Farahó nevetett rajtuk és kukorékolt, mint a kakas.

— Jaj nekem! Hát ezek a ti Istenteknek csudái! Aki okos, oda viszi az árut, ahol hijján vannak. Láttál már halat vinni Akkóba? Hát mit hozakodtok ti elő ilyen csudákkal Micrajimba? Nem tudjátok, hogy a varázslatok minden tudományára az én birtokomban van?

Kacagott és hozatott apró gyereket az iskolából és az is utánuk csinálta a bűvészetet.

A CSAPÁSOK.

Hadvezéri taktikával támadta Isten Egyiptomot. Mit csinál a hus és vérből való király, ha valamely országa fellázad ellene? Először küld légiókat, azok körülveszik és elzárják a vizet. Itt is először vérré változik a víz. Ha nem adja meg magát, hozza a kalapálókat. Itt is jöttek a kuruttyoló békák. Ha nem ijed meg, nyilakat röpít a falakon át. Itt is jöttek a bogarak, melyek behatoltak a testbe, mint a nyilak. Ha nem adja meg magát, hoz rája barbárok. Itt is jöttek a vadak sokféle farkái. Ha nem adja meg magát, hozza a rombolókat. Itt is jön a dögvész. Ha nem adja meg magát, hozza a parittyásokat. Itt is jöttek a jégeső golyói. Ha nem adja meg magát, hozza a naftát. Itt is jött a fekély. Ha nem adja meg magát, elárasztja katonasággal. Itt jött a sáskahad. Ha nem adja meg magát, börtönbe veti a lázadókat. Itt jön a sötétség. Ha nem adja meg magát, lefejezheti a főembereket. Itt megöletett minden elsőszülött.

(Ugy látszik: a római harcmódot tartja szem előtt. Innen a sok latin szó, melyekből néhányat a fordításban is meghagytam.)

„És lőn, a jég és a tűz összezapódott a jég-esőben.“ Mihez hasonlít ez? Volt a császárnak két kemény légiója, mely gyűlölte egymást. Egy nagy háboru előtt mit csinál a császár? kibékítette őket és mindkettőt harcba küldte együtt!

A tűz is és jég is összeférhetetlen egymással, de Isten Egyiptom ellen akarta őket küldeni, hát kibékítette őket.

A sötétség három napján a felhő homályba takarta Micrajimot, de világított Izraelnek. Így aztán a héber ki-bejártak az egyiptomiak házaiban és mindenfelé láttak ott.

Mikor aztán Isten parancsára eljártak a szomszédságba ezüst és arany edényeket kérni, ha a szomszéd azt mondta: nincs nekem, a héber azt felelte: dehogy nincs, hisz én láttam ekkor és ekkor, itt és ott.

Az egyiptomi ilyenkor azt gondolta: mégis becsületes ez a héber, ha gonosz, elveszi vala már akkor. És odaadta neki.

*

„Mózes pedig magához vette József csontjait.” Megjegyzik a bölcsek: Jer, nézd, mennyire szívén fekszik Mózesnek a kegyelet! Egész Izrael vagyonszerzéssel foglalatkosodik, ő pedig József csontjait keresi.

De honnan is tudta József nyughelyét? Azt mondják, hogy Szerach, Asér lánya volt az egyetlen, ki ama korból még élt, hozzá ment Mózes és kérdezte: talán tudod, hol nyugszik a bátyád, József? Mire az felelte, hogy az egyiptomiak érc-koporsóba tették a testét és azt lebecsülték a Nilusba, hogy áldást hozzon a folyóra, de meg azért is, mert a varázslók azt tanácsolták Farahónak: ha akarod, hogy Izrael innen ki ne menjen, tüntesd el József csontjait, mert azok nélkül nem hagyják el az országot.

Kiment azért Mózes a Nilus partjára és szólt: — József, József! Izrael megváltásának a napja megérkezett és itt az ideje, hogy a te kívánságot is teljesítse. Ime Izrael, a Sechina és a Dics felhői miattad fel vannak tartóztatva, felszólítalak hát, hogy mutakozz, mert ha nem: mi ártatlanok vagyunk az eskü megszegésében.

Ebben a percben bugyborékolni kezdett a víz

és József koporsója a folyófenékről a felszínre uszott.

A VERESTENGER PARTJÁN.

Ahogy Izrael a tenger partján állott, mihez hasonlított? Ama galambhoz, melyet héja üldözött. Hogy meneküljön előle, sziklahasadékba bujt, de ott éppen kigyó tanyázott. Mit csináljon most, szegény galamb? Visszatérjen? Rácsap a héja. Behatoljon? Megfojtja a kigyó. Mit tehet egyebet: remegve bug és csapkod a szárnyaival, hátha meghallja a duc ura!

Izrael se tudta: visszatérjen? Sarkában van Farahó. Haladjon előre? Ott a tenger. Azért is kiáltanak Izrael fiai az Úrhoz!

*

Mikor Isten tengerbe akarta sülyeszteni Farahót és népét, leborult előtte Uza, Egyiptom nemtője és szólt:

— Világ ura! Te kegyelmedben teremtéd a világot, miért akarod most elpusztítani az én fiaimat?

Az Isten rögtön szólította az égi Tanácsot és mondá:

— Tegyetek igazságot köztem és Uza, Egyiptom nemtője közt!

A pogány nemzetek nemtői Uza pártjára álltak. Michael arkangyal látja ezt és int egyet Gabrielnek, amaz, egyetlen suhanással leszáll Micrajimba, felhoz onnan egy téglát, melybe héber gyermek csontja keverődött; megáll a Dics trónusa előtt és szólt:

— Ime, Uram, így nyomták el a te fiaidat!

Az Isten menten a szigor trónusára ült és az egyiptombelieket tengerbe dobta.

Abban a percben az angyalok kara dicsőneket akart énekelni Isten dicsőségére. De az Úr szólt:

— Kezeim teremtményei tengerbe pusztulnak és ti énekelni akartok? Csönd legyen!

Ő nem legenda...

Ő nem legenda, hogy őseim régen,
Megunták túrni a rabszolgaságot
S hogy vándorbottal a kérges kezében
A nép a pusztaságnak nekivágott.

Ő nem legenda, hogy nem hagyta veszni
A sors, a végzet, a nagy Isten őket
S nem unták el a pusztában keresni
És várni a szebb megváltó időket...

És nem legenda az, hogy Kanaán
Dus földjét meg nem látta ősapám,
E vágya, hogy be nem telt sohasem;

Ő mert kései unokája én,
Ma is a sóvár vágyak szigetén,
Szolgaság sóllan kenyerét eszem.

ELEK ALFRÉD.

Vallás nélküli erkölcs?

— Tanulmány. —

Irtá: Dr. Klein Hermann, kismartoni főrabbi.

BEVEZETÉS.

A neologia legújabb hivatalos könyve nagyon megirigyl a konzervatív, vagy orthodox zsidóságtól a nagy-nagy kényelmességét. „Nem kerül neki az útjába semmi filozófia, semmi theologia, semmi metafizika; sem természettudományi, sem speciális vallási.” „A természettudomány még nem természet-filozófia; és ameddig emez vitte, nagyon-nagyon messze esik az egységes, az élet kérdéseiben minden aggodalmat elcsittító világszemlélettől. Ilyen már az időnk: filozófia nélkül való; hogy a kritika a csupa részletektől nem juthatott el az egyetemesig. És az egységes filozófia híjjával merő kapkodás, darabosság a valláson kívül való modernség; ez pedig csak javára van a konzervativságnak: ő a kész egész és ő a biztosság. A vallási modernség aztán — hát ő mindig a maga idejéé: és amilyen a természettudomány csak olyan lehet hangulataiban, erőinek a kifejtésében, munkásságának a szellemében a mának vallási modernsége is. Olyan is egészen: csupa részlet, semmi egység; kémia és nem filozófia.” „Künnről nem késsel áll szemben, kész természet-filozófiával: hát maga is töredékesség, befejezetlenség.” (Dr. Kecskeméti, Egy zsidó vallás van-e, több-e? 208 o.) Ezen szavak, melyek egész hiven tükröztetik vissza a neologia gondolatvilágát, fényesen igazolják az orthodoxia theoriáját a két felekezetről. Egy egész világ válaszolja el a hithű zsidót ezen modern zsidó vallástól, mely künnről vár egy kész filozófiát, hogy aztán maga is tudja: mi és milyen legyen a vallása, hogy mit valljon igaznak. Mig nem születik meg a természet-filozófia egységes szisztémája, nem lehet modern zsidóság, nincs aktív életű vallási modernség, mert hisz nem tudhatja, „mit akarjon és hogy akarja, amit akar.” Nem mer színt vallani, mert hátha a megszületendő egységes szisztémába nem illik bele. Fényesebben igazán már nem lehetett az u. n. vallási modernséget kifigurázni, mint ezt hivatalból kiküldött hirdetője tette. Korunk híjján van a filozófiának, tehát nincs is modern zsidósága. Alszik és várja a megváltó herceget, az egységes bölcseleti szisztémát, aki álmából felébreszti és valahogyan beilleszti abba az egységes szisztémába, „a kinyilatkoztatás fogalmát csakugy, mint a gondviselés hitét, az intézmények és szertartások jelentését csakugy, mint a halál utáni élet reményét.” Hisz egy ilyen, még nem létező szisztéma mindenre képes. Hát aludjék csak békében ezen modern zsidóság és álmodjék a tündérvilági hercegről, mi nem fogjuk tovább háborgatni. Hisz vitatkozni csak azzal lehet, aki van és él. Modern zsidóság pedig nincs, mert nincs filozófia. Tudomásul vettük.

Ezen minden képzeletet meghaladó lealacsonyító szerepet szánták és szánják ma is a modern zsidóság szószólói a vallásnak. Világnézetükben csak annyi helyet szorítanak neki, amennyit egy bizonyos kor világfelfogása megenged. Ezen téves felfogással találkozunk már a középkorban is. A középkor egyes vallásbölcselei is arra törekedtek, hogy a vallást valahogyan beleilleszték a korban uralkodó bölcseleti szisztémába és egész boldogok voltak, ha ez néhány koncesszió árán sikerült. Megtudjuk érteni ezen jelenséget, de sehogyszem tudunk megbékülni vele. Foltja marad ez a zsidó gondolatmenetnek, a lelki golusz sárga foltja, mely mindig behódolt az idegennek. A kor filozófiáját abszolút igazságnak tekintették és vallásuknak szolgálatot véltek tenni az által, hogy a vallást a kor bölcseletével összeegyeztették. Hogy ezen spekuláció kiindulópontja téves és eredményében meddő volt, ezt mi világosan látjuk. Hol van már az egész középkor bölcselete? Milyen értéke van ma neki? És hol volna a vallás, ha azon vallásbölcseleteknek igazuk lett volna, hogy vallásunk sem egyéb, mint a teológiai köntösbe bújtatott középkori bölcselet? Nem az a hivatása a vallásbölcseletnek, hogy a kor igazságaival összhangzásba hozza a vallás igazságait és így a mindenkori uralkodó világfelfogástól függővé tegye a vallási igazságok érvényesülését, hanem megfordítva kell eljárni. A vallási igazságok mint Isten által kinyilatkoztatott tények, örökös érvénnyel bírnak. A vallásbölcseletnek tehát csak az lehet a hivatása, hogy a vallási igazságok mértékével mérje meg a koronkint fellépő tudományos meggyőződésekkel. Ha a vallási igazságokkal nem ellenkeznek, ugy igazak lehetnek, de ha ezekkel ellenkeznek, ugy nem lehetnek igazak, még ha akármilyen tetszetős formában is lépnek fel és ha a tételek még oly fölbemászók is. A szolgát nem szabad a királyi trónra ültetni és a biztosat a bizonytalanért nem szabad soha sem feláldozni. Ha így járnak el, akkor elérjük azt is, hogy majdnem mindig rátudunk világítani a vallásellenes bölcseleti tételek logikai lehetetlenségére is. Ha azonban minden új csillogó eszme szellemünket foglyul ejti, ugy nem vagyunk képesek ítéletképességünket megóvni. Aki szilárdan áll, azt a szél nem mozditja el helyéről, aki egy sebes folyam közepén erősen a talajban gyökeredzik, azt nem sodorják el a folyam hatalmas hullámai. Aki azonban inog, az a szél játékszerévé lesz és aki nem tud megállani, azt a hullámok odasodorják, ahova nekik tetszik. Az egyetlen lehetséges és célravezető eljárás tehát az, hogy mindent utasítsunk vissza, ami vallásunkkal ellenkezik — csak azért, mert az Isten által hirdetett igazsággal ellentétben van, de aztán igenis vizsgáljuk meg a modern tudományosság fegyvereivel és ha komolyan látunk a dolghoz, sikerülni fog a vallásellenes tételek tudományellenességét is kimutatni.

(Folytatjuk.)

KRÓNKA: SZOMBATTÓL-SZOMBATIG.

HIREK.

Olvasóinkhoz! A peszach ünnepre való tekintettel e heti számunkat hamarabb, a hét közepén kellett elkészítenünk, azért mult számunk elmaradt. Igyekezünk azonban ennek a bővebb számnak gazdagabb és változatosabb tartalmával t. olvasóinkat az elmaradt számért kellően kárpótolni. Következő számunk a közbeeső peszach miatt, megint csak a peszach után következő hét közepén fog megjelenhetni. Aztán ismét a rendez mederbe terelődve, pontosan, szombatoként a „HITŐR” fog lapunk megjeleni. KIRÓDÓHIVATALA.

Katonák. Az orthodox izraelita központi iroda, mint évenként rendszeren, az idén is megkereséseket intézett a Magyarország területén levő összes hadtestparancsnokságokhoz és a honvédelmi minisztériumhoz, hogy egy zsidó vallású közös hadseregbeli katonák, mint a honvédek a közeledő peszach főünnepnapjain a rendes szolgálat teljesítése alul felmentessenek; továbbá, hogy az egész ünnepen keresztül engedjék meg nekik, hogy a lakományon kívül étkezhessenek. A megkeresés folytán a kérelemnek hely adatott és az engedélyt majd napi parancsban fogják közölni a katonákkal.

A vasárnapi munkaszünet. A vasárnapi munkaszünet tervbe vett szabályozásával lapunk mult száma bővebben foglalkozott és rámutattunk azokra a veszedelmekre, amelyeket az előadói tervezet a szombatot tartó hithű zsidóságra nézve rejteget. Az ebben az ügyben ülésezett izr. vasárnapi munkaszüneti bizottság megbízásából Frankl Adolf, az orthodox központi iroda elnöke felkereste báró Harkányi János kereskedelemügyi minisztert, aki kijelentette, hogy a legnagyobb figyelemmel lesz az orthodox zsidóság érdekeire és mi sem áll tőle távolabb, mint az, hogy a vallásuk parancsa értelmében a szombatot megtartó zsidó kereskedőket és iparosokat egzisztenciájukban megkárosítsa. Önagyméltósága szívesen veszi majd, ha egy részletes memo-

randumban eléjeterjesztik az orthodox kereskedők kívánságát. Külön és hangsúlyozottan kérte Frankl Adolf elnököt, hogy az aggódó orthodox iparosokat és kereskedőket nyugtassa meg.

Korpótlék. Az elmúlt évben, azon az összegben kívül, amelyet az orthodox lelkészeknek korpótlék címen első ízben a miniszteriumban megállapítottak, illetékes körök közbenjárására, sikerült pótlólag még tízezer koronát kieszközölni. Azonkívül kilátásba helyeztetett, hogy ebben az évben még nagyobb összeggel toldják meg az orthodox lelkészeknek valóban nagyon mostohán megállapított korpótlékát. Amint most kitűnt — kérdés ugyan, hogy joggal-e — az a tekintélyesebb összeg, amely a zsidó lelkészek korpótlékának felemelésére számbavétellett. — az állam mostoha pénzügyi viszonyaira való tekintettel — kimaradt az új költségvetésből. Erre a félévre pedig egyelőre csak az az összeg lett kiutalva amely a mult év első felében megállapított, a pótlólag felemelt összeg híján. Mivel az orthodox központi iroda a mult esztendei összegnél kevesebbet elfogadni nem akart, ezt a kisebb összeget eddig fel nem vette. Most aztán, illetékes helyen ezt a pótlólag mult évben kiosztott összeget erre az esztendőre is biztosan kilátásba helyezték, azonban a kiutalását azért tartják egyelőre vissza, mert remélik, hogy talán sikerülni fog ezt az összeget is még valamivel felemelhetni. A korpótléknyugták a napokban már széjjel is mentek, úgy, hogy a korpótléknak ez első félévre járó nagyobb részét rabbijaink rövid napok mulva kézhez is kapják.

Az Aguda 10.000 koronája. Lapunk első számában megemlítettük, hogy az a 10.000 K. amelyet a németországi Agudasz Jiszroel a pozsonyi ghetto leégése után, az ottani jesiva-épület újjáemelésének költségeihez hozzájárulásként megígért, mindeideig még ki nem utaltatott. Meg-

jegyeztük, hogy az összeg kifizetése bizonyára csak valami félreértés miatt késik. E hír folytán az Aguda provizorikus bizottsága annak közvételeit kéri, hogy az összeg kiutalása azért késett, mert a jesiva vezetősége részéről megígértetett az épület tervrajzának és költségvetésének előzetes bemutatása. Ez persze azideig, amíg a gyűjtés teljesen be nem fejeztetett nem készülhetett el, mert nem tudhatták, hogy milyen keretek között mozoghatnak majd az építéssel.

Pozsony. A pozsonyi kereskedelmi és iparkamaránál Gestettner Lázár és a pozsonyi hitközség elnöke és a hitközségnek még néhány vezető tagja, interviált abban az irányban, hogy a vasárnapi munkaszünet előadói tervezetének az orthodox kereskedőkre és iparosokra sérelmes része ellen a kamara állást foglaljon és a most érvényben levő tíz órai vasárnapi záródót ne engedje jobban megszorítani semmiféle előfordulható esetben. Az intervenció teljes sikerrel járt és a kamarai szakosztály legutóbbi ülésén valóban a legkategorikusabban amellet foglalt állást, hogy a vasárnapi tíz órai záródó minden szavazástól függetlenül, a mostani formájában maradjon érvényben. Ha hitfeleinknek másutt is sikerülne az iparkamarákat és a többi véleményezésre felkért illetékes hatóságokat hasonló állásfoglalásra bírni, igazságos ügyük sokkal könnyebben vezetne majd sikerre.

Bonyhád. Az itteni nagybeteg főrabbi látogatására napról-napra érkeznek nagyszámu tanítványai és tisztelői. E héten Sussman Viktor budapesti alrabbi jött el hitközségünkbe, hogy beteg főrabbinak állapota felől személyesen érdeklődjék. Ebből az alkalomból hitközségünk vezetősége felkérte, hogy templomában beszédet mondjon. Illusztris vendégünk eleget tett a kérelemnek és a hitközségi tagok élvezettel hallgatták végig szép előadását.

Kiskunhalas. Dr. Dohány Józsefet a kiskunhalasi orth. hitközség ujonnan megválasztott rabbiját, március hó 31-én iktatták be állásába és a beiktatás alkalmával igen szép és meleg fogadtatásban részesítették. Szabadkái több tagu küldöttség utazott elébe és a pályaudvarról — ahol a hitközség színe-java várta — a város diszhintáján vonult be Kiskunhalasra. Székfoglaló beszédjénél ott voltak a városi hatóságok képviselői és a többi felekezetek lelkeszei is. A székfoglaló után este bankettet rendeztek, amelyen többen köszöntötték fel az új főrabbit.

Felekezeti iskolák tandíja. Hitközségeink okulására elmondjuk itt, hogy járt a pápai orthodox hitközség egy tandíjszedés ügyéből kifolyólag. Tudjuk, hogy az 1908. évi XLVI. t.-c. az elemi népiskolák fenntartóinak az 50 fillérnyi beíratáson kívül semmiféle egyéb tandíj szedését meg nem engedi. Ezzel a törvénnyel egyszeribe lehetlenné volt téve a felekezeti iskolák nagy részének fennmaradása és hitközségeink legtöbb helyen kénytelenek is voltak azokat becsukni. A gyermekektől tandíjat nem szedhetik, és bizony csak igen kevés hitközség van abban a helyzetben, hogy teljesen fedezhesse az iskola-fenntartás roppant költségeit. A pápai orth. hitközség azonban a kötelező — valóban édeskeves — hittanonon kívül, bővebb és intenzivebb vallás-oktatásban részesítette iskolája növendékeit és ezen a címen, — amihez teljes és tökéletes joga is van — külön díjat szedett a gyermekektől. Az intenzivebb hitoktatáson kívül a tandíjszedést még azzal is megokolta, hogy a német nyelv tanítására is több gondot és időt fordít a kötelezőleg előírt óránál; azonfelül a fűtés és iskolakarbantartás költségeit is felszámította. És így 48 koronát szedett a gyermekektől. A felettes hatóságok erről tudomást szerezvén, feljelentették és a vármegyei közigazgatási bizottság alábbi határozatot hozta: „A pápai izr. hitközség, mint iskolafenntartó, a jogtalanul szedett iskolai illetékek szedése miatt az 1908:

XLVI. t.-c. 6. §-a alapján megintetik és figyelmeztetik, hogy amennyiben a törvénytelenéget 6 hónap alatt meg nem szüntetné, iskolája bezárattatik, helyébe állami iskola állittatik fel, minek következtében az izr. hitfelekezet iskolafenntartó jogát Pápa városában mindenkorra elveszíti.” — A hitközség a végzést megfellebbezte ugyan, azonban, ha a német nyelv tanítása, fűtés és karbantartás címen díjat nem szed, ahhoz joga van, hogy az intenzivebb vallásoktatásért — azoktól a szülőktől, akik gyermekeiket a kötelező heti két óránál tovább óhajtják taníttatni — vallástani díjat szedjen.

Bécs. Itt a napokban nyílt meg a néhai Rothschild Nathan alapítványából szegény zsidók számára létesített ideggyógyintézet, amely 66 beteget képes egyelőre befogadni.

HALÁLOZÁS.

Budapest. Mult hó 30-án elhunyt itt egy mély jámborságu matróna, néhai Ehrenfeld N. özvegye. A boldogultnak atyja, Trebits M., a budapesti orth. hitközségnek egyik legérdemesebb és nagytekintélyű tagja volt. A magyar orth. zsidóság nagy harcaiban, a kongresszus idejében is egyik legagilisebb katonája volt a szent ügynek. Az elhunyt cedékesz temetésénél az itteni hitközség legszámtottevőbb tagjai is részt vettek. Két fia: Ehrenfeld Sándor a budapesti orth. hitközség és Ehrenfeld Saul a balassagyarmati orth. hitközségnek érdemes és számtottevő szereplő tagjai.

Kisvárdáról az utolsó percben kapjuk a hírt, hogy Reismann Hermann, orthodox hitfelekezetünknek régi érdemes és kiváló férfija, aki még a közvetítő-bizottságnak is tagja volt, tegnap hirtelen elhunyt. Utolsó időben, mikor betegeskedése miatt kénytelen volt visszavonulni a felekezeti életben való aktív közreműködéstől, régi érdemeinek elismerésül a központi bizottság tiszteletbeli tagjává választották.

M.-Sziget. Lapzártakor értesülünk éppen, hogy a néhai boldogult szi-

geti rabbinak Teitelbaum Jomtov Lipének z. l. özvegye, a mostani rabbinak édes anyja, hirtelen elhunyt. A cedékesz hirtelen halála általános részvétet keltett és a híres rabbi-család gyászában roppant nagyszámban osztoznak a tisztelők és ismerősök serege.

OROSZORSZÁG.

Vérvád, izgatások. Oroszországban is látják, hogy azok a mindennapi friss vérvád mesék egy kicsit mégis unalmasakká válnak, ha egy kis változatosságot nem visznek beléjük. Azért tehát, amint a lapok is megírták, a *Novoje Vremja* című orosz lapba cikket írtak a derék huligánok és egy festményre hívták fel a nagyközönség figyelmét, amely egy rituális gyilkosságot ábrázol. Megírták, hogy a kép a világhírű magyar festőnek, Munkácsy Mihálynak a műve. A nagy festő özvegye érélyes levélben tiltakozik az ellen, hogy a képet férje festette volna. Azt gyanítják, hogy egy másik, már nem élő magyar festőnek, Ábrányi Lajosnak művéről van szó, aki a tiszzaeszlári vérvád idejében festett egy ilyen képet. Ez a kép eltűnt a láthatárról és a festő barátai tudják, hogy Ábrányi Lajos mindig ifjúkori eltévelyedésének minősítette ezt a festményét. Különben Oroszországban már más-kor is megpróbálkoztak azzal, hogy az írásnál szemléltetőbb képekkel izgassanak a zsidók ellen a vérvád meséjével. Németország egyik képcsarnokában van egy ilyen kép, amelyet sokszorosítottak és erre a célra felhasználtak. A festmény egy oszlopcarnokot ábrázol, hét összebuvó alak van rajta és oldalt két táll áll a földön. A kép alá pedig egy két strófás latin vers van írva, következő szöveggel:

Az idumaeusnak istentelen jobbjá ismét meleg a vértől
És kegyetlen keze apróra nézi a mi beleinket.
Ime itt fekszik az ártatlan ifjunak szétmarcangolt teste,
És több sebet számlál, mint a hány tagja van.

KRÓNKA: SZOMBATTÓL-SZOMBATIG.

HIREK.

Olvasóinkhoz! A peszach ünnepre való tekintettel e heti számunkat hamarabb, a hét közepén kellett elkészítenünk, azért mult számunk elmaradt. Igyekezünk azonban ennek a bővebb számnak gazdagabb és változatosabb tartalmával t. olvasóinkat az elmaradt számért kellően kárpótolni. Következő számunk a közbeeső peszach miatt, megint csak a peszach után következő hét közepén fog megjelenhetni. Aztán ismét a rendes mederbe terelődve, pontosan, szombatoként a "HITŐR" fog lapunk megjelenni. KIRÓDÓHIVATALA.

Katonák. Az orthodox izraelita központi iroda, mint évenként rendszeren, az idén is megkereséseket intézett a Magyarországi területén levő összes hadtestparancsnokságokhoz és a honvédelmi minisztériumhoz, hogy egy zsidó vallású közös hadseregbeli katonák, mint a honvédek, a közeledő peszach főünnepnapjain a rendes szolgálat teljesítése alul felmentessenek; továbbá, hogy az egész ünnepen keresztül engedjék meg nekik, hogy a laktanyákon kívül étkezhessenek. A megkeresés folytán a kérelemnek hely adatott és az engedélyt majd napi parancsban fogják közölni a katonákkal.

A vasárnapi munkaszünet. A vasárnapi munkaszünet tervbe vett szabályozásával lapunk mult száma bővebben foglalkozott ésrámutattunk azokra a veszedelmekre, amelyeket az előadói tervezet a szombatot tartó hitű zsidóságra nézve rejteget. Az ebben az ügyben ülésezett izr. vasárnapi munkaszüneti bizottság megbízásából Frankl Adolf, az orthodox központi iroda elnöke felkereste báró Harkányi János kereskedelemügyi minisztert, aki kijelentette, hogy a legnagyobb figyelemmel lesz az orthodox zsidóság érdekeire és mi sem áll tőle távolabb, mint az, hogy a vallásuk parancsa értelmében a szombatot megtartó zsidó kereskedőket és iparosokat egzisztenciájukban megkárosítsa. Önagyméltósága szívesen veszi majd, ha egy részletes memo-

randumban eléjeterjesztik az orthodox kereskedők kívánságát. Külön és hangsúlyozottan kérte Frankl Adolf elnököt, hogy az aggódó orthodox iparosokat és kereskedőket nyugtassa meg.

Korpótlék. Az elmúlt évben, azon az összegben kívül, amelyet az orthodox lelkészeknek korpótlék címen első ízben a miniszteriumban megállapítottak, illetékes körök közbenjárására, sikerült pótlólag még tízezer koronát kieszközölni. Azonkívül kilátásba helyeztetett, hogy ebben az évben még nagyobb összeggel toldják meg az orthodox lelkészeknek valóban nagyon mostohán megállapított korpótlékát. Amint most kitűnt — kérdés ugyan, hogy joggal-e — az a tekintélyesebb összeg, amely a zsidó lelkészek korpótlékának fel-emelésére számbavetett. — az állam mostoha pénzügyi viszonyaira való tekintettel — kimaradt az új költségvetésből. Erre a félévre pedig egyelőre csak az az összeg lett kiutalva, amely a mult év első felében megállapított, a pótlólag felemelt összeg *hijján*. Mivel az orthodox központi iroda a mult esztendei összegnél kevesebbet elfogadni nem akart, ezt a kisebb összeget eddig fel nem vette. Most aztán, illetékes helyen ezt a pótlólag mult évben kiosztott összeget erre az esztendőre is biztosan kilátásba helyezték, azonban a kiutalását azért tartják egyelőre vissza, mert remélik, hogy talán sikerülni fog ezt az összeget is még valamivel felemelhetni. A korpótléknyugták a napokban már széjjel is mentek, úgy, hogy a korpótléknak az első félévre járó nagyobb részét rabbijaink rövid napok mulva kézhez is kapják.

Az Aguda 10.000 koronája. Lapunk első számában megemlítettük, hogy az a 10.000 K, amelyet a németországi Agudasz Jisroel a pozsonyi ghetto leégése után, az ottani jesiva-épület ujjaemelésének költségeihez hozzájárulásként megígért, mindezideig még ki nem utaltatott. Meg-

jegyztük, hogy az összeg kifizetése bizonyára csak valami félreértés miatt késik. E hír folytán az Aguda provizorikus bizottsága annak közléstét kéri, hogy az összeg kiutalása azért késelt, mert a jesiva vezetősége részéről megígértett az épület tervrajzának és költségvetésének előzetes bemutatása. Ez persze azideig, amíg a gyűjtés teljesen be nem fejeztetett nem készülhetett el, mert nem tudhatták, hogy milyen keretek között mozoghatnak majd az építéssel.

Pozsony. A pozsonyi kereskedelmi és iparkamaránál Gestettner Lázár a pozsonyi hitközség elnöke és a hitközségnek még néhány vezető tagja, interveniált abban az irányban, hogy a vasárnapi munkaszünet előadói tervezetének az orthodox kereskedőkre és iparosokra névelmes része ellen a kamara állást foglaljon és a most érvényben levő tíz órai vasárnapi záróidőt ne engedje jobban megszorítani semmiféle előfordulható esetben. Az intervenció teljes sikerrel járt és a kamarai szakosztály legutóbbi ülésén valóban a legkategorikusabban amellet foglalt állást, hogy a vasárnapi tíz órai záróidőt minden szavazástól függetlenül, a mostani formájában maradjon érvényben. Ha hitfeleinknek másutt is sikerülne az iparkamarákat és a többi véleményezésre felkért illetékes hatóságokat hasonló állásfoglalásra bírni, igazságos ügyük sokkal könnyebben vezetne majd sikerre.

Bonyhád. Az itteni nagybeteg főrabbi látogatására napról-napra érkeznek nagyszámu tanítványai és tisztelői. E héten Sussman Viktor budapesti alrabbi jött el hitközségünkbe, hogy beteg főrabbinak állapota felől személyesen érdeklődjék. Ebből az alkalomból hitközségünk vezetősege felkérte, hogy templomában beszédet mondjon. Illusztris vendégünk eleget tett a kérelemnek és a hitközségi tagok élvezettel hallgatták végig szép előadását.

Kiskunhalas. Dr. Dohány Józsefet a kiskunhalasi orth. hitközség ujonnan megválasztott rabbiját, március hó 31-én iktatták be állásába és a beiktatás alkalmával igen szép és meleg fogadtatásban részesítették. Szabadkái több tagu küldöttség utazott elébe és a pályaudvarról — ahol a hitközség színe-java várta — a város diszhintáján vonult be Kiskunhalasra. Székfoglaló beszédjénél ott voltak a városi hatóságok képviselői és a többi felekezetek lelkeszei is. A székfoglaló után este bankettet rendeztek, amelyen többen köszöntötték fel az új főrabbit.

Felekezeti iskolák tandija. Hitközségeink okulására elmondjuk itt, hogy járt a pápai orthodox hitközség egy tandijszedés ügyéből kifolyólag. Tudjuk, hogy az 1908. évi XLVI. t.-c. az elemi népiskolák fentartóinak az 50 filléryi beiratáson kívül semmiféle egyéb tandij szedését meg nem engedti. Ezzel a törvénnyel egyszerűbbé lehetlenné volt téve a felekezeti iskolák nagy részének fennmaradása és hitközségeink legtöbb helyen kénytelenek is voltak azokat becsukni. A gyermekektől tandiját nem szedhetek, és bizony csak igen kevés hitközség van abban a helyzetben, hogy teljesen fedezhesse az iskola-fentartás roppant költségeit. A pápai orth. hitközség azonban a kötelező — valóban édeskeves — hittanon kívül, bővebb és intenzivebb vallás-oktatásban részesítette iskolája növendékeit és ezen a címen, — amihez teljes és tökéletes joga is van — külön díjat szedett a gyermekektől. Az intenzivebb hitoktatáson kívül a tandijszedést még azzal is megokolta, hogy a német nyelv tanítására is több gondot és időt fordít a kötelezőleg előirt óráknál; azonfelül a fűtés és iskolakarbantartás költségeit is felszámította. És így 48 koronát szedett a gyermekektől. A felettes hatóságok erről tudomást szerezvén, feljelentették és a vármegyei közigazgatási bizottság alábbi határozatot hozta: „A pápai izr. hitközség, mint iskolafentartó, a jogtalanul szedett iskolai illetékek szedése miatt az 1908:

XLVI. t.-c. 6. §-a alapján megintetik és figyelmeztetik, hogy amennyiben a törvénytelenéget 6 hónap alatt meg nem szüntetné, *iskolája bezárattatik, helyébe állami iskola állittatik fel, minek következtében az izr. hitfelekezet iskolafentartó jogát Pápa városában mindenkorra elveszíti.* — A hitközség a végzést megfellebbezte ugyan, azonban, ha a német nyelv tanítása, fűtés és karbantartás címeiken díjat nem szed, ahhoz joga van, hogy az intenzivebb vallásoktatásért — azoktól a szülőktől, akik gyermekeiket a kötelező heti két óránál tovább óhajtják taníttatni — vallástanítási díjat szedjen.

Bécs. Itt a napokban nyílt meg a néhai Rothschild Nathan alapítványából szegény zsidók számára létesített idegyógyintézet, amely 66 beteget képes egyelőre befogadni.

HALÁLOZÁS.

Budapest. Mult hó 30-án elhunyt itt egy mély jámborságu matróna, néhai Ehrenfeld N. özvegye. A boldogultnek atyja, Trebits M., a budapesti orth. hitközségnek egyik legérdemesebb és nagytekintélyű tagja volt. A magyar orth. zsidóság nagy harcaiban, a kongresszus idejében is egyik legagilisebb katonája volt a szent ügynek. Az elhunyt cedékesz temetésénél az itteni hitközség legszámtovább tagjai is részt vettek. Két fia: Ehrenfeld Sándor a budapesti orth. hitközség és Ehrenfeld Saul a balassagyarmati orth. hitközségnek érdemes és számtovább szereplő tagjai.

Kisvárdáról az utolsó percben kapjuk a hírt, hogy Reismann Hermann, orthodox hitfelekezetünknek régi érdemes és kiváló férfia, aki még a közvetítő-bizottságnak is tagja volt, tegnap hirtelen elhunyt. Utolsó időben, mikor betegeskedése miatt kénytelen volt visszavonulni a felekezeti életben való aktív közreműködéstől, régi érdemeinek elismerésül a központi bizottság tiszteletbeli tagjává választották.

M.-Sziget. Lapzártakor értesülünk éppen, hogy a néhai boldogult szi-

geti rabbinak Teitelbaum Jomtov Lipének z. l. özvegye, a mostani rabbinak édes anyja, hirtelen elhunyt. A cedékesz hirtelen halála általános részvétet keített és a híres rabbi-család gyászában roppant nagyszámban osztoznak a tisztelők és ismerősök serege.

OROSZORSZÁG.

Vérvád, izgatások. Oroszországban is látják, hogy azok a mindennapi friss vérvád mesék egy kicsit mégis unalmasakká válnak, ha egy kis változatosságot nem visznek beléjük. Azért tehát, amint a lapok is megírták, a *Novoje Vremja* című orosz lapba cikket írtak a derék huligánok és egy festményre hívták fel a nagyközönség figyelmét, amely egy rituális gyilkosságot ábrázol. Megírták, hogy a kép a világhírű magyar festőnek, Munkácsy Mihálynak a műve. A nagy festő özvegye erélyes levélben tiltakozik az ellen, hogy a képet férje festette volna. Azt gyanítják, hogy egy másik, már nem élő magyar festőnek, Ábrányi Lajosnak *művéről* van szó, aki a tiszsaeszlári vérvád idejében festett egy ilyen képet. Ez a kép eltűnt a láthatárról és a festő barátai tudják, hogy Ábrányi Lajos mindig ifjúkori eltévelyedésnek minősítette ezt a festményét. Különben Oroszországban már más-kor is megpróbálkoztak azzal, hogy az irásnál szemléltetőbb képekkel izgassanak a zsidók ellen a vérvád meséjével. Németország egyik képcsarnokában van egy ilyen kép, amelyet sokszorosítottak és erre a célra felhasználták. A festmény egy oszlopcsarnokot ábrázol, hét összebuvó alak van rajta és oldalt két táll áll a földön. A kép alá pedig egy két strófás latin vers van írva, következő szöveggel:

Az idumaeusnak istentelen jobbjá ismét meleg a vértől
És kegyetlen keze apróra nézi a mi beleinket.
Ime itt fekszik az ártatlan ifjunak szétmárcangolt teste,
És több sebet számlál, mint a hány tagja van.

Boldogan fűzöd elhaló éveidhez a jövővendő éveket: Hiszen ezer nap csak ezer gyötrelmet hoz. Nem igen bánhatod meg, hogy Istenért adtad oda lelkedet; Mint férfi sem halhattál volna meg jobb sorssal.

Itt ugyan nincs szó zsidóról, hanem idumaeusról, azonban ez nem gátolta az igaz orosz férfiakat abban, hogy a festményt sokszorosítsák és a nép között szétosztva, a zsidók ellen izgassanak vele, a vérvád meséjével.

Vérvád Lodzban. A tervszerűen előkészített vérvádmesék egyikét most Lodzban találták ki. A múlt héten az a hír kapott lábra, hogy lodzi zsidók egy keresztény gyermeknek vérért vették. A csöcselék behatolt egy Steinmann nevű kereskedő házába, ahol mindent elpusztított és Steinmann-t feleségével együtt súlyosan megsebesítette. A zavargás a rendőrség közbelépésére sem szűnt meg és az utcai harcokban mindkét részből számosan megsebesültek.

Charkow. Peszach Burasz, egy itteni milliomos dohánygyáros, akit az orosz zsidóság sok jótékony alapítványt köszönhet, a napokban meghalt. Az elhalt több zsidó és nem zsidó kórházat alapított és nagy barátja volt a zsidó munkásvilágnak is. Az utóbbi három évben egy „közjótékonyági palotát” építtetett Charkowban, amely 300.000 rubelbe került és központját képezi az összes általa alapított alapítványoknak. Tíz-ezer emberre rugó néptömeg kísérte a nagy emberszeretetéről híres gyárost utolsó útjára.

Kiutasítások. Ismét nagyobb mérvet kezd ölteni a zsidóknak Oroszországból való kiűzése, különösen feltűnő a lengyel nép gyűlölete a közöttük lakó zsidók iránt. Most, hogy a bojkottal kiszámíthatatlan gazdasági károkat okoztak az anélkül is szegény zsidó lakosságnak, a közigazgatás segítségével végkép ki akarják őket szorítani a lengyel falvakból. Módot ad nekik erre egy még a nyolcvanas évekből eredő tiszttára oroszszellemű törvény, amely-

nek értelmében ott, ahol a lakosság többsége a kiutasítás mellett foglal állást, a zsidók kötelesek rövid időn belül a helységet elhagyni. Legutóbb Dlugosjádlo lengyel község 150 családból álló zsidó lakossága ellen hoztak ilyen határozatot, amit azonban a miniszterium szerencsére hatályon kívül helyezett. Rosszabbul járt már Stajemesan 200 zsidó családja. Stajemesan szerencsétlen zsidó lakóinak aránylag rövid idő alatt oda kell hagyni szülőhelyüket és minhogylteljes lehetetlenség addig üzletüket, házukat és egyéb ingó és ingatlanait elfogadható áron értékesíteni, most a hontalanság keservén kívül a teljes anyagi romlás is fenyegeti őket.

Justincinszky sirjánál. Kiewi jelentések szerint a pogromra való lázítás ijesztő mértékben terjed. A múlt héten óriási tömeg vonult Golube diáknak a hirhedt pogromvezérnek vezetésével Justincinszky sirjához, ahol véresszáju beszédek hangzottak el a zsidók ellen. A tömeg már rombolásra és fosztogatásra akarta magát ragadtatni és csak a rendőrség idejekorán történt közbelépése akadályozta meg a készülélfélben volt pogromot.

Sorshuzás utján. Most, hogy az orosz főiskolákban a zsidó diákokra a szigorú numerus clausus kimonadták, azt sorshuzásra bízzák, hogy kiket vegyenek fel a jelentkezők közül. Eddig rendszeren a legjobb diákoknak nyitották csak meg az iskola padjait, ami által a zsidó tanulók roppant szembeötlő módon tüntek ki tudásra nézve nem zsidó társaik közül. Most, hogy nem a jó klasszifikáció, hanem a pusztavéletlen fog az iskolába kerülés felett dönteni, ez a szellemi fölény minden valószínűség szerint csökkenni fog. Ugy tudják, hogy épp ez volt a célja illetékes köröknek a sorshuzás utján való döntés elrendelésével.

A németek is. Katschinovska egy kis német telep Oroszországban. Tiszta németek lakják, mindössze három zsidó család él közöttük. De nekik ez a három zsidó család is

sok volt, gyűlést tartottak tehát, amelyen elhatározták, hogy kiűzik őket a telepről.

GÖRÖGORSZÁG.

A szalonikii zsidók kivándorlása egyre tart. Kellemetlen feltűnést keltett a félhivatalos *Nea Ellas* című lap egy cikke, amelyben a zsidó emigrációról szólva azt írja: Hadd menjenek... Ezzel ellentétben az intelligencia sajtója nagy aggodalommal mutat rá a nagy csapásra, amit a zsidók távozása a szalonikii kereskedelemre jelentene.

AMERIKA.

Zsidó kolónia Kanadában. Szegény, üldözött orosz zsidó testvérek telepedtek le néhány évvel ezelőtt Kanada egy vad, lakatlan vidékén és kitaró szorgalommal és keserves munkával virágzó gyarmatot alapítottak a hajdani vadon helyén. Most, hogy munkájuk megtermette gyümölcsseit, Zsidónépotthont alapítottak muzeummal, könyvtárral és olvasóteremmel. A felavató ünnepségen a hatóságok is részt vettek.

AFRIKA.

Tripolisban is rosszabbra fordult a zsidók sorsa az olasz hódítás óta. A helytartóság, hogy kedvében járjon az arab lakosságnak, mindenféle kedvezményeket, sőt bizonyos fokig menő büntetlenséget biztosít ezeknek, a zsidó lakosság rovására. Az arabok szabadon garázdálkodhatnak a zsidó javakban, az olasz bírák szemet hunynak fölötte. A zsidók között e miatt igen nagy az elégedetlenség.

SPANYOLORSZÁG.

A spanyol zsidók visszahívása. Évek óta folyik a mozgalom Spanyolországban, az évszázadokkal ezelőtt igazságtalanul száműzött zsidók visszatelepítése iránt. Most, hogy a balkán háboru lezajlásával százezernyi szefárd zsidó görög járom alá került, ez a mozgalom igen erős lendületet vett. A szalonikii spanyol konzul kormányától azt a megbízást

kapta, hogy a szalonikii zsidó emigrációt igyekezzék Spanyolország felé terelni és a kivándorlókat lássa el lehetőség szerint tanáccsal és segéllyel. A mozgalom eredményeképpen napokban megalakul. Székvillában, e régi híres arab-zsidó városban az első zsidó hitközség.

DÁNIA.

Kopenhága. Március 29-én volt százéves évfordulója a dán zsidóság egyenjogusításának, amelyet a kopenhágai zsidó hitközség nagy lelkesedéssel ünnepelt meg.

SZERBIA.

Belgrád és egyszersmint egész Szerbia grandrabbija dr. Alkalay a szerb kormány megbízása folytán sorra látogatja Ujszerbia városait és községeit, ahol a zsidó hitközségek intézményeit és azoknak szükségleteit tanulmányozza. Utjában úgy a zsidó hitközségek, mint a hatóságok nagy előzékenységgel fogadják. Szerbia, nagyon okosan, fölismerte a zsidóság nagy szellemi és gazdasági értékét és tekintettel a háboruban szerzett nagy érdemeikre is, igazságos és méltányos elbánásban részesíti őket.

OLASZORSZÁG.

Zsidó küldöttség Viktor Emanuel előtt. Az olasz király múlt hó 22-én az „Ifjú Zsidók Szövetségének” három tagból álló deputációját fogadta. A küldöttséget dr. Sacerdoty római főrabbi vezette a király elé, aki igen kegyesen fogadta őket és hosszabb ideig barátságosan elbeszélgetett velük.

FINNORSZÁG.

Üldözések. Hogy a finnek sohasem viseltettek valami nagy szimpátiával a zsidók iránt az köztudomású. Legujabban azonban egyesenes kiakarják őket üzni az országból. A kormányzó ugyanis rendeletet adott ki, hogy minden zsidó, aki tartózkodási engedélyt nem tud fel-

mutatni, egy hónapon belül tartozik elhagyni Finnország területét. Minthogy a finn születésű zsidók legtöbbször ezt az okmányt szükségtelennek tartotta beszerezni, ugylát-szik igen sokan közülök alig kerülhetik majd el a hazájukból való kiűzetésüket.

PALESZTINA.

Jaffa. A pészach ünnepekre a palesztinai szegény zsidók számára minden évben rendszeren sok burgonya érkezik külföldről. Eddig a hatóságok megadták ezen alkalomra azt a kedvezményt, hogy ezért a burgonyáért nem szedtek vámot. Az idén érthetetlen okokból megvonták ezt a kedvezést és így az ajándékért, amely jótékony célra szolgál, még vámot is kell fizetni.

A jemeni zsidók. A jemeni zsidók mostanában egyre sűrűbb rajokban vándorolnak Palesztinába, mert nem bírják elviselni Jemen teljhatalmuurának zsarnokoskodását. A konstantinápolyi Chacham Basi memorandummal fordult hozzá és kiméletesen bánásmódot kér a szegény zsidók számára.

PERZSIA.

Orosz mintára. Perzsiái hírek szerint a kajeruni zsidó negyedét a csöcselék minden különösebb ok nélkül megrohanta és az üzleteket s lakásokat kifosztotta. Ezenkívül a hitközség öt előkelő tagját magukkal hurcolták, akikért magas váltásdíjat követelnek.

NÉMETORSZÁG.

Berlin. A német parlament összes antiszemita irányu pártjai gyűlést tartottak, melyen elhatározták, hogy egyetlen nagy antiszemita pártba egyesülnek. Ilyen antiszemita egyesülések nem ujak a német Reichstag történetében. Mióta a híres Német-szocialista párt 1889-ben megalakult, már többször próbálkozott ezt az eszméjét megvalósítani; azonban mindig kitűnt, hogy az önzetlen vezérek mindig többre becsülik a saját érdeküket az antiszemitizmus összes eszméinél.

FRANCIAORSZÁG.

Párisi levelezőnk írja: Bizony itt roppant szomorú viszonyok uralkodnak a vallásosság és hithűség terén. A héten egyik zsinagógának gondnoka keresztény férfinhez adta nőül leányát. Ami a beavatottak szemében még nem is olyan nagy szenzáció, mert ugyanazon templom „rabbijá”-nak fia is keresztény nőt vett feleségül. E héten is egy roppant előkelő menyegző volt itt. Özvegy Halphen Emilénél előbb kikereszteltette a leányát, aztán egy katolikus templomban Bremond d'ars gróffal megeskettette. Ez főképp azért érdekes, mert Rotschild Edmond báró — a mennyasszony rokona — az esküvő alkalmával is — a nászajándék adásnál is az első helyet foglalta el. De ugyanez a Rotschild báró egyuttal a franciaországi zsidóvallás-egyletnek is elnöke és a francia rabbiképző intézet s talmudtóra igazgatójának elnöke. Hasonlóan brilliroztak Rotschild Róbert báró a consistoire igazgatója, Günzburg báró templomi előljáró, Lewy Georges Raphael az izraetita iskolák gondnoka. Csupa olyan ember, aki zsidó tisztséget visel és jelenlétével mégis első helyen tüntet egy kikeresztelkedett zsidó nő esküvőjén. Szomorú állapotok uralkodnak itt hithűség tekintetében nagyon.

BULGÁRIA.

Szófia. Dr. Ehrenpreis Bulgária országos rabbiját abból az alkalomból, hogy Svédország főrabbijává választatván, elhagyja eddigi állását, a bolgár király magas érdemrenddel tüntette ki.

SVÁJC.

A svájci metszési tilalom. A berni szövetségi tanács a napokban foglalkozott a zsidó hitközségeknek kérvényével, amelyben a rituális metszési tilalom felfüggesztését kérték. A tanács a kérést elutasította. A zsidók azonban még mindig nem adták föl a reményt, hogy a rájuk nézve roppant kellemetlen és valójában indokolatlan intézkedést hatályon kívül fogják helyezni.

REGÉNY.

Fényes arc.

Írta: Szekula Jenő.

(3)

Ezt a kort, egy színes virágzás utolsó felvonását, egy nagyszerű és isteni hivatottságu fajnak arab epopeáját írom meg e regényben, amely diszes, de tragikus végű hősköltemény. A tragédia, amely a zsidó nemzet egész történetét végig kíséri, — mint valami fekete felhő a puszták fölött, — fátyszárnnyait szétterítette az arab földön élt törzsek fölé is.

Forongó, lázas és örökké változó földön éltek, amely arcot cserélt és folyton ujjaalakította önmagát, mint a homok, amelybe a vihar minduntalan újabb vonalakat rajzol. Egy rettenetes szélroham, amely azóta szüntelen és el nem lankadó háboruba sodorta a világot, időközönként föl-fölcsapva susterő lángolással, — az iszlám terjedése, — elsőpörte sziklán és homokon épült városaikat. A kedves és hűs falvakat, melyeknek sövényét datolyakerítés szegélyezte. Az iskolákat, amelyekben tudósokat neveltek és költőket avattak föl. A templomokat, amelyek arccal fordultak Jeruzsálem felé, s amelyek fölött meghitt alkonyatokon az ég fénylő csillaga világított. A temetőket, amelyekben az ősök csonjtja porladozott. A sátrakat, miket a pálma lombja védett. Hágár fia kardot ragadott, hogy elűzze Sára gyermekét.

A föld, amelyen éltek, a háboru földje volt, az örök forrongás és a bosszúé, amely kötelességévé tette a rokonoknak, hogy igazságot tegyenek hozzátartozójuk méltatlan pusztulásáért. Egy gyilkosság, egy ellopott kecskegödölye, néha évtizedekig tartó háboruskodásba sodorta a szomszédos falvakat, és el nem aludt, amíg az egyik törzs földönfutóvá nem tette a másikat, férfiakat öltek meg s nőket rabszolgaságra kárhoztattak. Ha két ily ellenséges faluba való férfiú találkozott az elhagyott úton, kardot ragadtak egymásra, s addig tartott a kísérteties párbaj, míg az egyik le nem roskadt a földre, hadd legyen a madarak étke.

A tűz, az örök kétség, a barátság és az el nem alvó gyűlölet földjén, amely lávát és köveket dobált föl magából, mint a tűzhányók méhe, a zsidóság csak úgy tarthatta fenn magát, ha szövetséget köt a szomszédos arab törzsekkel. Ily szerződés kötelezettséggel is járt, ha a szövetséges nép háboruba szállott, akkor nekik is kardot kellett ragadniok. Minden zsidó falu más és más szövetség kötelékébe tartozott, s megtörtént az is, hogy szövetségeseik védelmében olyan helyzetbe kerültek, hogy egymással is szembe kellett fordulniok egy olyan ügy miatt, amelyhez tulajdonképen semmi közük sem volt.

Az egyenlenség volt a végzetük. Ha összetartanak, akkor a Mohamed csatája a zsidó nép győzelmével

végződött volna, de tétlenül nézték a romlást, amely törzseiket egyenként fojtogatta. Nem voltak hű testvérei egymásnak, talán ez volt a bűnük, talán nem is az ő bűnük, hanem a földé, amely táplálta és szét-szórta őket.

ELSŐ FEJEZET.

Vita az égről.

Ibn Szálám, a nevezetes rabbi és tudós, számár há-tára ült, hogy hosszabb utazást tegyen, Mekkába akart rándulni, ahol még nem járt s melynek népét szeretete volna megismerni. A felesége, aki éjfékete hajju, szép járásu asszony volt, s akit Cipóranak hívtak, aggodalmaskodott, s leakarta beszélni az urát a veszélyes utazásról.

— Háttha rablók támadnak meg az uton? — aggodalmaskodott.

A tudós a magas égre nézett, a kék és sugaras égre, amelyen most világos báránnyelűk usztak.

— Az ég angyalai majd megvédelmezik engem. Az asszony összerázkódott.

— De ha rádtör a pusztá vadja valamely éjszakán, — suttogetta, gyöngyökhöz hasonló csillogó könnyel a szemében, amelyek aláperdültek halovány lilium ar-cán. Ha farkas támad meg, a szürke farkas, amely a barlangok odvas mélyében alszik. Vagy lecsap rád, drága életedre, nesztelen és alattomos léptekkel valamely forrás partján, hol szomjadat oltod, a sörényes oroszlán. Jaj, félek. Halálra sírom magam. Ne utazz el én hű, drága uram.

A tudós vigasztalni próbálta nejét.

— A pusztá vadja nem támadhat meg engem.

— De mégis. Te nem vagy Sámson, hogy megbirkózz velük.

Ibn Szálám magasra emelte föl a fejét. Fényes fekete szakállá volt, s világos homlokáról a tudás és a hit sugara fénylett.

— Erősebb vagyok Sámsonnál is — suttogetta, Izráel karddal a kezében világítja meg az utat a fejem fölött

— De ha leszáll az éjszaka.

— Az éj meleg palástjával takar be engem.

Cipóra térdre omlott. Két karját kitarja az ura előtt.

— Aggódom. Rossz álmom volt az éjjel. A szél besikoltott az ablakon keresztül. Ne menj! Ha nem látnálak többet vissza. Szürke fátyol borulna fiatal fejemre. Özvegymaradnék, s csak sirás és baj volna az életem, míg be nem fogad a temető méhe.

A tudós mosolygott.

— Légy okos, Cipóra. Nekem el kell utaznom. Valami benső láz, magam sem tudom, azt parancsolja, hogy menjek.

— De mért nem várod be a karavánt. A hold havában hatalmas karaván indul utra. Erős és fegyverforgató férfiak kísérik.

A rabbi néhány pillanatig hallgatott.

— Egyedül akarok maradni. Hogy elmélkedhessem. Ne legyen más társam, csak a siró szél és a pusztá csendje. Hogy elmélkedhessem . . . Egyedül leszek majd Istennel és a gondolataimmal.

Cipóra sirt.

Az asszony éjsötét szemét a gyékényből kötött menyézet felé emelte.

— Te Buth falun fogsz keresztül utazni, mondá sötét arccal.

— Nos, és mi van abban?

Cipóra sóhajtott.

— Ah, a fű magasabbra nő ott, mint máshol. A rét még mindig vértől nedves.

A tudós a fejét csóválta.

— Buth mégis a mi dicsőségünk tanuja, mondá. Hogy összetörtük ellenségünket.

Buth pálmafákkal szegélyezett falu volt, magas réten, a zsidó kuraiza törzs területén. Itt végződött be az a háboru, amely az arab ausz és a kazrag törzsek között dúlt. Ez a háboru épen harmincegy évig tartott. Az apák kezdték, a fiuk folytatták, és végül az unokák fejezték be. Az ütközetben a zsidók is résztvettek. Mind a két oldalon hacoltak, aszerint, hogy szerződésük melyik törzs kötelékébe és védelmébe osztotta be őket. A jathribi héber telepesek az auszok törzse mellett ragadtak fegyvert. Míg a kaimika nevű zsidó törzs a kazragok oldalán harcolt. Ismét előállott az a helyzet, hogy a zsidók kénytelenek voltak egymás ellen kardot ragadni. De ez az elenségeskedés csak színleges volt. A kényszer parancsolta. S addig tartott csak, míg a háboru. A buthi csata az auszok és a jathribi zsidók győzelmével végződött. S a zsidók dicsőségére van felírva, hogy a foglyul esett kaiunákat mind kiváltották, és visszaadták földjeiket és szabadságukat.

Érdekes volt már a háboru kitörésének az oka is. Az okra, amely azt előidézte, már csak a legöregebb emberek emlékeztek.

Gyilkosságból keletkezett. Egy Hatib nevű ausz pástör, a kutnál, amely az országot szélén állott jathrib határában, agyonvert egy zsidó bennszülöttet. A meggyilkolt zsidó véletlenül a harcias kazrag-törzs védelme alatt állott. Ezek, hogy megboszulják védcük erőszakos halálát, még ugyanazon a héten három ausz férfit megöltek. Erre kitört az ellenségeskedés, amely több mint negyedszázadon keresztül dühöngött a két törzs között. Annaira ment a testvérharc, hogyha például, két férfi az auszok és a kazragok törzséből találkoztak egymással — a szabad országuton, — birokra keltek egymással és addig nem tágtítottak, míg az egyik holtan nem terült el a pusztán.

Jathrib piacain is minduntalan ismétlődtek a véres összeütközések. Az ausz és a kazrag polgárok, botokkal és kövekkel törtek egymás ellen. Az országos vásárok véres ütközetek színhelyévé lőnek.

A jathribi zsidók sokáig néma szereplői voltak eme véres és erőszakos eseményeknek, amelyek városuk békéjét feldúlták. Nem avatkoztak a háboruba. Maguk az ellenségeskedő arab törzsek kérték meg őket, hogy maradjanak veszteg, s hagyják az arab törzsek párharcát, egymás között elintézni.

Egy véres esemény mégis háboruba sodorta a jathribi zsidó törzseket is, a harcias kuraizákat és a vad-erkölcsű naokirokat is.

A kazragok egy sötét éjszakán megölték azokat a zsidó ifjakat, akiket a jathribiek tuszokul adtak nekik. Ez a sötét büntény, amely ellenkezésben állott az arab vendégszeretettel és a lovagias szellemmel, végleg elkésztette a héber telepeseket. Kardot ragadtak és az auszok táborába vonultak. A kazragok a velük szövetséges kaiunákat hívták segítségül. Buth faluban játszódtott le a csata, az auszok fényes győzelmet arattak és a zsidók boszút állhattak megölt fiaikért.

Buth alatt, az óriási temető, eme háboru emlékét őrizi mind a mai napig.

A szent pap tehát fölnyergelte a samarat és utnak indult. A Bal el Munakah-utcán vonult végig; a széles és hatalmas uton, ahol még nem állottak fehér paloták és kőtemplomok, mint ma, — csak sárból és venyigéből s nyers kőből összetakolt házak. A kerítések szélén, ahol magasra nőtt a fű, tevék legeltek s a náddal szegélyezett udvarok széléről kihallatszott az utra a gödölye bégetése.

Forrón süttött a nap, bár kora reggel volt csak még s az utcán kevesen jártak. Meghitt udvariassággal üdvözölték a hittudóst, a jathribi Medresz díszét és büszkeségét, aki nyájas alázattal fogadta a köszöntéseket.

— Hova mégy, Rabbi?

— Mekkába!

— Csak így egyedül? Nem fogsz-e unatkozni?

— A saját gondolataim szórakoztatnak majd engem.

— Sokáig tart majd, míg odaérek — tünődött a rabbi. — De nem baj, legalább mindent alaposan megszemlélhetek az uton.

Egy házból, amely magasabb volt a többinél s a kapuját fekete arabeszkék ékesítették, meg vörös és arany ékezet, most hangos sirás és jajveszékélés hangzott. Nők zokogtak keservesen. Egy arab törzsfőnök lakott itt, Abu Tahib nevű. A feleségeit verte. Husz felesége volt neki, szépjárású és magas nők, amilyenek csak Hedsar köves és rózsavenyigés földjén teremtek. De az uruk kegyetlen volt hozzájuk s korbáccsal, meg náddal tartott rendet közöttük. Néha reggeltől estig hangzott az udvaráról a feltörő jajveszékélés; a megkínzott nők kétségbeesett, fájdalmas és tehetetlen siráma.

— Kegyetlen ember ez a Tahib — mormogta a hittudós s összeráncolta homlokát. — A föld virággyai között nem szabad szeges saruval taposni.

Elhatározta, hogy legközelebb lelkére fog beszélni

a vad bensülöttnek, ha összejön vele a tanácsban. De most nem akart beleavatkozni, mert ez halálos bűn lett volna és sértés a Korejistik erkölcsi szempontjából s tudta, hogy ez az arab vezért csak ingerültebbé tenné.

— Majd megmagyarázom neki, hogy mennyire vétkezik az ég ellen — mormogta, — hogy sanyargatja a föld virágait.

Kiért a piac-térre. Itt állott a templom, homlokával Jeruzsálem felé fordulva. Csak alacsony épület volt, félig földbenyomott, de karcsu és magasra nyuló oszlopoi illatos cédrusból faragvák, miket karavánok szállítottak a kietlen homokpusztákon keresztül.

A rabbi mély megilletődéssel üdvözölte az Ur hajlékát.

— Áldottak legyenek, akik bemennek rajtad — suttozta.

Érdekes volt a templom már magában is. Még a nagyapák építették, mikor a jathribi zsidóság még fénykorát élte. Az unokák kegyelele óvta és gondozta.

Ebben a templomban volt kifüggesztve egykor Malik Aglausz arcképe.

Ez a Malik Aglausz arab törzsfőnök volt egykor. Rettegelt és félelmes ellensége a zsidóságnak. Egy véres és borzalmas lakoma emléke fűződik nevéhez.

Egyszer csalárd módon békés hajlandóságot színlelve, jakomára hívta meg Jathribnek zsidó vezéreit és főembereit. Valamennyien megjelentek, bátran és kíséret nélkül, mert a vendégszeretet és jog szentség volt nemcsak a zsidóknál, hanem Ázsiának valamennyi népe előtt s legkiváltképpen az araboknál.

Nem is képzelhették, hogy valaki meg merné sérteni a vendégség égből eredő és kiváltságos jogait. De ez a szörnyű ember még a pogányok erkölcsét sem tisztel. Lakoma után berohantak lerészegített szolgálai és pásztorai a vendégsereg közé és a tisztas főembereket, akik még csak fegyvert sem vittek magukkal, vad kegyetlenséggel meggyilkolták. Egyetlenegy sem menekedett meg élve a véres estebédéről.

A jathribi zsidóság történelmének legsötétebb lapjai közé tartozott ez. Vezéreiket elvesztették s így cél és irány nélkül maguk és a legrosszabb sorba kerültek; majdnem szolgaságba döntötte őket ez a csapás. Sebeiket csak sokára tudták kiheverni.

Malik Aglausz arcképét a zsinagóga bejárata fölé szögezték s aki belépett a kapun, megátkozta. Csak sokára — hogy kibékültek ellenfeleikkel — vették le onnan az arabok unszolására a rettenetes képet.

— Malik Aglausz meghalt már régen — tűnődött a rabbi, — de az átok tovább él mégis. Nagy az Isten és hatalmas.

(Folyt. köv.)

Minden kávéházban és vendéglőben kérje a HITŐRT!

BÖLCSEINK MONDÁSÁIBÓL:

* A tegnap: tanító, aki oktat; a ma: barát, akit szeretnünk kell; a holnap: vendég, akire kíváncsiak vagyunk.

* A nevelésnél nagyon vigyázz. Az egészséges mag a jó talajban is csak akkor sikerül, ha a növény mellől a gyomot kitépjük.

* A kényelemszeretet igen sok háboruságnak vette elejét.

* Nincsen elhagyottabb annál, akinek vannak alantaisai, fellebbvalói, csak vele egyenlő rangu nincs.

* Legjobban szeretem ama népeket, akik néma intészel köszöntik egymást. Ezek legalább nem hazudnak.

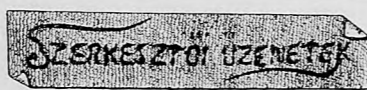
* Aki jótékonyt szinlel, adományokat ígér, olyan, mint forró aszálykor a nagy nyári zivatar: menydörög, villámlik egy csepp eső nélkül.

* Az igaz jótékonyt észrevétlenül működik, mint a harmat, amely csendesesen, zaj nélkül termékenyíti a növényzetet.

* A háztető tartóssága csak felhőszakadás után tűnik ki; az ember okossága: csak nehéz megpróbáltatások után.

* Az okos csak azt beszél el, amit látott, a bolond pedig azt, amit hallott.

* Az olyan ember, aki nem tartja a titkot, olyan, mint egy ajtó, amelyik kulcs nélkül nyílik.

Tudósításokat mindenkitől köszönettel veszünk. Kívánatra küldünk tudósítói igazolványt. Különösen a hitközségi jegyzőket és titkárokat kérjük, hogy minden a nyilvánosságot érdeklő zsidó eseményről lapunkat azonnal értesítsék. A fontosabb esetekről és személyekről lehetőleg képeket is kérünk.

Sch. J. Ny. B. Sajnálatainkra nem közölhetők.

Többeknek. Az igazolványok el fognak menni. Csak egy kis türelmet kérünk. Az adminisztrációval is roppant sok a dolgunk, ne tessék tehát rossz néven venni, hogy most, amíg teljesen belejövünk a rendes kerékvágásba, egy-egy levélre vagy kérdézősködéésre valamivel elkéssetten válaszolunk.

D. G. Dehogy van tendencia a sorrendben. Ne is tessék ilyesmit keresni benne. Nem mindenkinek van kész arcképe, hogy idejében megkaphatnók. Ezen mulik a dolog. De a sorrendben semmiféle klasszifikálást nem kell látnia.

PÁLYÁZAT

A zsidói (Szilágyi.) orth. izr. fiókhitközségben (320 zs. lélekszám) betöltendő **sochet ubodek ubáál tefiloh** állásra pályázat hirdettetik. Évi fizetés **1200** korona, természetbeni lakás, egész sechito és a szokásos mellékjövedelmek. Pályázótól megkívántatik, hogy kiváló sochet, kitünő előimádkozó legyen és 3 tekintélyesebb orth. rabbitól kiállított bizonyítványok (kaboloh) felett rendelkezék. A pályázatok a pályázó korának és családtagjai számának megjelölése mellett, a bizonyítványok másolatával, amelyek a hitközségi irattár részére visszatartatnak, f. évi május hó 16-ig alulírott címre küldendők be. Utiköltség megtérítésére csakis a megválasztott tarthat igényt.

Zsidó, 1914. április hó 2-án.

Goldstein Jenő
hitk. elnök.

ORTH. כשר TAUBER ORTH. כשר
ADOLF
VENDÉGLŐJE
BUDAPEST, VII., ROMBACH-UTCA 16. SZÁM.
Jutányos áron vállalom lakodalmakat! Referenciákkal főt. REICH KOPPEL kir. tan. fő-rabbi ur szolgál.

Magyarországnak legnagyobb
CEILON TEA BEHOZATALA

GLÜCK ÉS TAUBER
CÉGNÉL BUDAPEST, LÁZAR-UTCA 8.

Kaphatók csomagokban és ládákban. — Specialitások virágteákban. — Viszontelárusítóknak legmagasabb engedmény. **Külön figyelembe ajánljuk Sel Peszach teánkat!** A legmegbízhatóbb orth. referenciákkal szolgálhatunk.

Orth. כשר cukrászda

Telefon: 105-79.

Budapest, VII., Dob-utca 22

Friedmann Salamon

Ünnepi alkalmakra és paszítákra specialitások készítenek.

Vidéki megrendelések pontosan eszközöletnek

Keresek 25 év körüli bochert, aki külföldre nősülni akarna.

Jó talmudista, művelt és mindenek felett vallásos legyen. Kapna igen szép, művelt leányt, szép kelengyét és az üzlet szerint, öt-tizenötezer koronáig rugó hozományt. Sajátkezüleg irt, jó orthodox referenciákkal ellátott ajánlatokat kérem „MENACHEM“ jeligére e lap kiadóhivatalába küldeni. (Eötvös-utca 33.)

כשר של פסח בהכשר גמור
Fűszeraruk, asztali- és pecsenyeborok, szilvórium, bortörköly, borovicska és Palesztina-Cognac; legfinomabb orosz tea, málnaszörp, befőttek, szalámi, huscsemege és kolbászárak

BEBENWURZL SÁMUEL
Budapest, VI, Laudon-u. 4.
Telefon-szám: 84-29.

כשר של פסח
Fűszer és kokuszszir,

növényfaj. Kitünő fajborok nagyban és kicsinyben, a legolcsóbb napiár mellett. Referenciákkal a bpesti orthodox rabbiság szolgál. Megbízható és legolcsóbb bevásárlási forrás! Friss vaj és mindenféle sajtok כשר egész éven át.

Ezelőtt Roth A. és Fia
Fischl Mór Budapest, VII., Dob-u. 34

Danczinger József

orthodox כשר!

cukrászda és kávémerés

Telefon 121-69 Budapest, Telefon 121-69
VII. ker., Rombach-utca 13. sz.

Szép, izléses parókákat

és minden egyéb haj-
munkákat a legjutányo-
sabb árak mellett készít

Floh Józsefné

Budapest, VII. kerület,
Rombach-utca 15. sz.

Vidékieknek gyors és
pontos kiszolgálás. ☎

Jakob Schlesinger

Orth. כשר Restaurant

(Chef sel-
ber Koch.)

Restaurant-Küche unter
persönlicher Leitung.

Budapest, Váci-körut 19. sz.

KOHN

TELEFON 18-76

ARNOLD

SIRKÖRAKTÁRA

Budapest, VII, Károly-körut 15

Szombaton és ünnep-
napon zárva. — Nagy
raktár olcsó, művészi
kivitelű siremlékek-
ben. — Tervek és
költségvetések díj-
mentesen. — Javítási
munkák a temetőben.

Ügyes, megbízható, jó megjelenésű akvirálására

férfi, aki vidéki előfizetések

vállalkozna, küldje be aján-
latát mielőbb e lap
kiadóhivatalába

Uj orthodox כשר kávémerés!

Tisztelettel értesitem a nagyérdemű
közönséget, hogy folyó hó 21-én

Rombach-utca 15. szám

alatt új orthodox kóser
kávémerést nyitok.

Rendes, tiszta ki-
szolgálás. — Olcsó,
polgári árak! ☎

Renner Nándor

Orthodox כשר vendéglő

(Kereskedők és mezőgazdák találkozási helye.)

Elsőrendű konyha, mérsékelt árak.

Tágas, modern hálószobák.

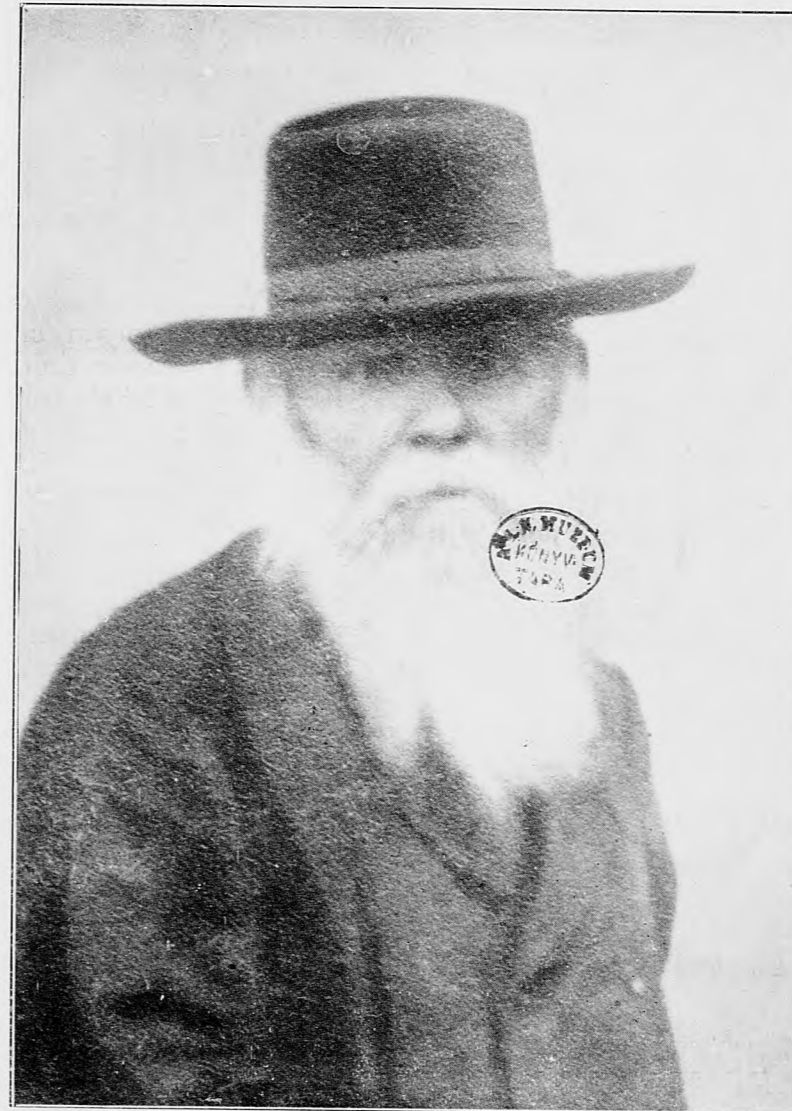
◆ Finom füstölthús gyártás. ◆

Egyedüli כשר huskonzervkészítés!

Blau S. Budapest, VI., Laudon-utca 1

„Jókai” és Löbl Mór nyomda egyes. rt. Budapest.

HITŐR

KLEIN PINKÁSZ NAGYSZÖLLŐSI FŐRABBI,
A KÖZPONTI RABBI-BIZOTTSÁG TAGJA.

I. ÉVFOLYAM, 5-6. SZÁM

EGYES SZÁM ÁRA 40 FILLÉR.